

CENTRUM AKYWNOŚCI SPOŁECZNE WZGÓRZE

RAPORT

Badanie potrzeb i sytuacji mieszkańców
Kolonii Robotniczej na Osiedlu Wzgórze
w Starachowicach

Projekt „Starachowice OD nowa” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014 – 2020

Opracowanie:

Zespół redakcyjny: Artur Kubica, Dawid Zieliński

Spis treści

1. Wprowadzenie.....	4
2. Założenia metodologiczne	5
2.1 Cel badania, pytania i problemy badawcze	5
2.2 Techniki badawcze.....	6
2.3 Dobór próby.....	7
3. Analiza wyników badań ilościowych.....	8
4. Analiza wyników badań jakościowych.....	25
4.1 Informacja o zrealizowanych badaniach jakościowych	25
4.2 Osiedle i jego charakterystyka.....	25
Charakterystyka mieszkańców	26
Kwestie mieszkaniowe	27
Aktywność mieszkańców.....	29
Aktywność dzieci, młodzieży i rodzin	29
4.3 Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze” – koncepcja.....	31
Główni odbiorcy	32
Koncepcja pracy Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze”	32
Promocja Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze”	36
4.4 Działania uzupełniające	36
4.5 Obserwacja uczestnicząca	37
5. Podsumowanie	39
5.1 Wnioski.....	39
5.2 Rekomendacje	41
Spis wykresów	43

1. Wprowadzenie

Przedmiotowy „Raport z badania potrzeb i sytuacji mieszkańców Kolonii Robotniczej na Osiedlu Wzgórze w Starachowicach” został opracowany w ramach realizacji zamówienia pod nazwą: Opracowanie koncepcji działania Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze” wraz z przeprowadzeniem badań społecznych i organizacji wizyty studyjnej.

Zrealizowane badania społeczne stanowią integralną część projektu „Starachowice OD nowa” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej z Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020. Realizacja niniejszych prac posłuży działaniom nakierowanym na utworzenie „Społecznego Wzgórza” – miejsca pełniącego funkcję Centrum Aktywności Lokalnej oraz Aktywizacji Zawodowej, które zlokalizowane zostanie na terenie Kolonii Robotniczej na Osiedlu Wzgórze.

„Kolonie Robotnicze” powstała w większości w latach 20-tych i 30-tych XX wieku. Ze względu na zachowany układ przestrzenny stanowi najcenniejszą pod względem historycznym przestrzeń mieszkalną w Starachowicach.

Badania diagnostyczne zrealizowano wśród społeczności zamieszkującej Kolonię Robotniczą, koncentrując się wokół kwestii związanych z jakością życia i potrzebami mieszkańców. Przeprowadzone badania były bezpośrednio związane z opracowaniem programu działalności Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze”, które będzie miało na celu wspieranie aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców omawianego terenu. Proces badawczy miał na celu również zebranie opinii mieszkańców na temat ich aktualnych problemów, potencjalnych pomysłów na rzecz rozwoju omawianego obszaru oraz wypracowania propozycji programu działalności Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze”. Badanie miało charakter anonimowy, a pozyskane wyniki zostały zaprezentowane jedynie w postaci zbiorczych, statystycznych zestawień opinii.

2. Założenia metodologiczne

2.1 Cel badania, pytania i problemy badawcze

Przedmiotem badania jest środowisko mieszkańców Osiedla Wzgórze. Celem głównym badania jest zgromadzenie informacji, które pozwolą określić sytuację społeczno-gospodarczą mieszkańców. Ponadto przeprowadzono pogłębione badania diagnostyczne z udziałem mieszkańców Osiedla w celu wskazania specyficznych potrzeb i aspiracji mieszkańców.

Zasadniczo proces badawczy był podzielony na dwa etapy:

- a) Analizę źródeł zastanych;
- b) Badania empiryczne.

Analiza źródeł zastanych ma odpowiedzieć na następujące pytania badawcze:

- 1) Jakie zjawiska demograficzne i migracyjne dotyczą Osiedle Wzgórze?
- 2) Jaki jest poziom zamożności\ubóstwa mieszkańców Osiedla Wzgórze w porównaniu ze średnią miasta
- 3) Jaki jest poziom bezrobocia wśród mieszkańców Osiedla Wzgórze?
- 4) Jaki jest poziom aktywności gospodarczej mieszkańców Osiedla Wzgórze?
- 5) Jaki jest poziom dostępności usług publicznych na Osiedlu Wzgórze?
- 6) Jaki jest poziom dostępności do terenów zielonych na Osiedlu Wzgórze?
- 7) Jaki jest stan infrastruktury sieciowej i mieszkaniowej na Osiedlu Wzgórze?

Badania empiryczne odpowiedziały na takie pytania jak:

- 1) Kim są mieszkańcy osiedla Wzgórze? (profil socjo-demograficzny)
- 2) Jakie są najważniejsze miejsca dla mieszkańców? (instytucje? miejsca rekreacji? centra usługowe?)
- 3) Jakie są główne problemy społeczne występujące na terenie Osiedla Wzgórze?
- 4) Jaki jest poziom satysfakcji życiowej mieszkańców Osiedla Wzgórze?
- 5) Jakie są główne zainteresowania mieszkańców Osiedla Wzgórze? (hobby? sport?)
- 6) Czy funkcjonują na terenie Osiedla jakieś organizacje czy środowiska, które pełnią ważną rolę dla mieszkańców?
- 7) Czego najbardziej brakuje na Osiedlu? (infrastruktury? usług? działań?)
- 8) Jak mieszkańcy spędzają czas wolny?

2.2 Techniki badawcze

Podczas prowadzenia badań społecznych skorzystano z poniższych technik badawczych.

Badania sondażowe

Sondaż zrealizowano w formie badania PAPI, w którym wywiady przeprowadza się przez ankieterów w sposób bezpośredni, przy użyciu papierowej ankiety. Jest to jedna z podstawowych technik badawczych, popularnie wykorzystywana w badaniach miejskich, diagnozach problemów i potrzeb społecznych, gromadzeniu opinii na zadany temat etc. Zaletą tego typu badań jest możliwość realizacji badania na dużej próbie osób, zgromadzenia informacji porównywalnych ze sobą, co wynika z zastosowania zestandaryzowanego formularza ankiety, a także możliwość wyjaśniania nieścisłości zawartych w ankiecie przez ankietera. Badanie to realizowane będzie w szczególności wśród populacji dorosłych mieszkańców Osiedla Wzgórze.

Indywidualne wywiady pogłębione (IDI)

Indywidualne wywiady pogłębione (IDI) to technika umożliwiająca pozyskanie danych o charakterze jakościowym. Badanie IDI polega na prowadzeniu przez badacza rozmowy z respondentem w oparciu o przygotowany scenariusz zawierający kluczowe zagadnienia związane z tematem badania. Zadawane pytania mają charakter otwarty, dzięki czemu umożliwiają respondentowi swobodną wypowiedź, a badaczowi możliwość pogłębienia interesujących go kwestii. Próba respondentów dobranych do badania będzie miała charakter celowy, dzięki czemu możliwe będzie objęcie badaniem osób posiadających szeroką wiedzę w zakresie badanej problematyki.

Zogniskowane wywiady grupowe (FGI) powszechnie znane jako badania focusowe to metoda oparta na swobodnej dyskusji grupy dobranych respondentów prowadzonej przez moderatora według założonego wcześniej scenariusza. Wywiad grupowy nie jest w pełni ustrukturyzowany, koncentruje się on sposób swobodny wokół tematyki badania. Pozwala on na zgromadzenie wielu informacji związanych z badanym tematem, z punktu widzenia przedstawicieli różnych grup społecznych, zawodów, grup wiekowych itp. Tego typu wywiady realizowane są najczęściej w niewielkich grupach. Respondenci zaproszeni do udziału w badaniu dobierani są w sposób celowy, tj. taki, który pozwala na dobranie uczestników według odpowiednich kryteriów wynikających z założeń badawczych. W grupie tej mogą zatem znaleźć się zarówno zwolennicy jak i przeciwnicy pewnych idei/koncepcji. Rolą moderatora jest natomiast umożliwienie wypowiedzi każdej ze zgromadzonych osób w celu uzyskania szerokiego oglądu omawianej sprawy, wieloaspektowości, zróżnicowania skojarzeń.

Obserwacja uczestnicząca

Obserwacja uczestnicząca to metoda zbierania danych, wykorzystywana w badaniach terenowych. Badacz staje się członkiem grupy, którą chce badać, przejmuje jej perspektywę, poznaje zwyczaje, nawyki, język członków grupy, w tym przypadku mieszkańców Kolonii Robotniczej. Przeprowadzana obserwacja miała charakter zarówno jawny, jak i niejawny.

2.3 Dobór próby

W tabeli poniżej przedstawiono liczby respondentów oraz działań w powiązaniu z techniką badawczą.

	Technika	Dobór respondentów	Liczba respondentów/działań	Termin realizacji badania
1.	Badania sondażowe	losowy	92	25-26.05.2018 r.
2.	IDI	celowy	5	maj-czerwiec 2018 r.
3.	FGI	celowy	30 osób (3)	16.05.2018 r.
4.	Obserwacja uczestnicząca / wizja lokalna	celowy	3	16.05.2018 r. 25.05.2018 r. 26.05.2018 r.

3. Analiza wyników badań ilościowych

W ramach badania potrzeb oraz sytuacji mieszkańców Kolonii Robotniczej na terenie Starachowic przeprowadzono badania ilościowe, których podstawowym celem było zebranie opinii mieszkańców na temat ich aktualnych potrzeb, a także problemów, które posłużą do wypracowania propozycji programu działalności Centrum Aktywności Społecznej. W ramach badania pozyskano 92 kompletne ankiety, które opracowano i w zbiorczej formie przedstawiono w przedmiotowym rozdziale. Kwestionariusz składał się z pięciu części:

- **Część I Informacje ogólne** – w tej części przedstawiono portret Kolonii Robotniczej oczami jej mieszkańców;
- **Część II Czas wolny** – skoncentrowano się na praktyce spędzania czasu wolnego przez respondentów oraz barierach związanych z aktywizacją społeczną;
- **Część III Centrum Aktywności Społecznej** – ta część odnosi się bezpośrednio do oczekiwań związanych z planowanym modelem funkcjonowania ośrodka oraz kształtu oferty kierowanej do mieszkańców;
- **Część IV Kwestie społeczne** – odnoszą się do aspektów związanych z potencjałem kapitału ludzkiego i społecznego respondentów zamieszkujących badany obszar;
- **Część V Metryka** – ta część badań ilustruje profil socjo-demograficzny mieszkańców, jak również odnosi się do zmiennych określających status ekonomiczny.

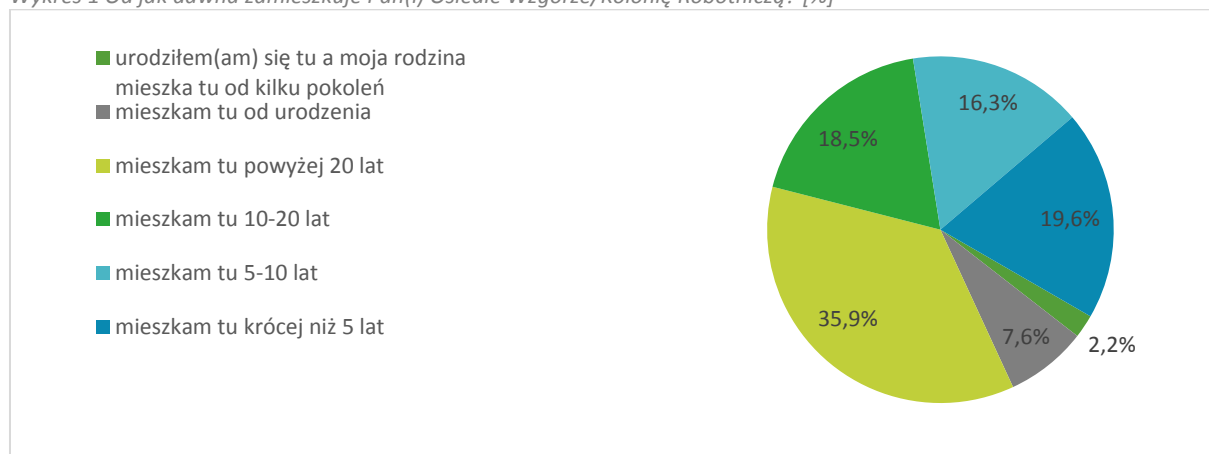
Ankieta składała się łącznie z 17 pytań zamkniętych i otwartych w pierwszych czterech częściach, oraz z dodatkowych 10 zagadnień umieszczonych w metryce. Kolejność przedmiotowej analizy jest zbieżna ze strukturą narzędzia badawczego, niemniej w pierwszej kolejności dokonano analizy pytań zamkniętych, a w drugiej odnoszono się do pytań otwartych.

Jak już wspomniano, w części otwierającej ankietę skoncentrowano się na ogólnej charakterystyce Kolonii Robotniczej. W pierwszej kolejności poproszono respondentów o określenie czasu zamieszkiwania badanego obszaru. Najliczniejszą grupę badanych stanowią osoby zamieszkujące Kolonie Robotniczą ponad 20 lat (35,6%). W dalszej kolejności znajdują się mieszkańcy mieszkający na osiedlu poniżej 5 lat (19,6%), pomiędzy 10 i 20 latami (18,5%) oraz w przedziale 5-10 lat (16,3%). Relatywnie znikomy odsetek mieszkańców stanowi ludność rdzenna i rodzima – nieco ponad 9,5%. Należy podkreślić spore zróżnicowanie mieszkańców w kontekście ich zakorzenienia definiowanego jako czas zamieszkiwania danego terenu. Mieszkańcy osiedla to w znacznej mierze osoby zamieszkujące osiedle przez co najmniej kilkanaście lub więcej lat (2/3 badanych). Większość

respondentów została na teren Kolonii Robotniczej przesiedlona, lub osiedliła się dobrowolnie w latach 90. lub wcześniej.

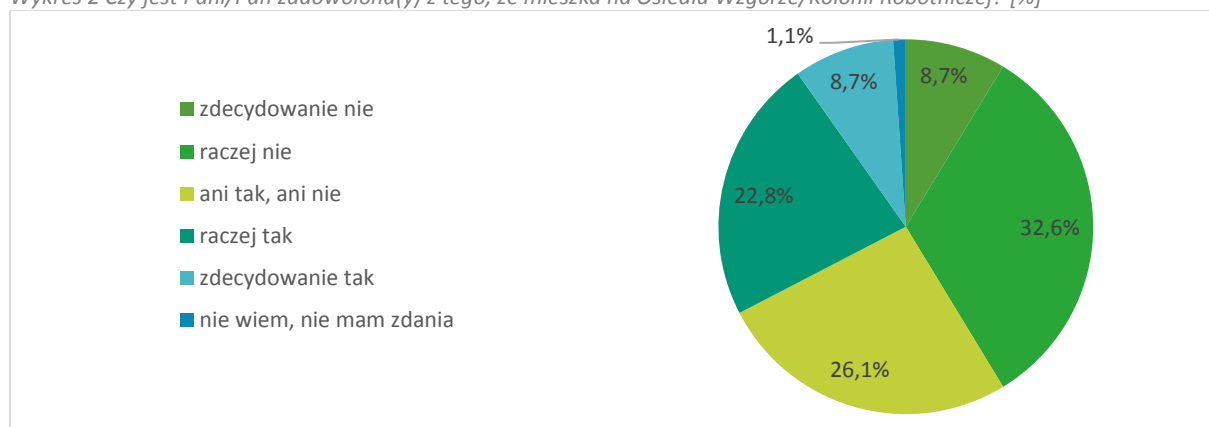
Wykres 1 Od jak dawna zamieszkuje Pan(i) Osiedle Wzgórze/Kolonię Robotniczą? [%]

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

Odpowiedzi mieszkańców Kolonii Robotniczej w zakresie zadowolenia z zamieszkiwania badanego terenu były zróżnicowane, niemniej nieco ponad 41% respondentów nie deklaruje z tego powodu satysfakcji (warto podkreślić dominację mniej twardego stanowiska „raczej nie” – 32,6% badanych). Jednocześnie co czwarty mieszkaniec osiedla nie potrafi jednoznacznie określić, czy jest z faktu mieszkania w Kolonii Robotniczej zadowolony czy nie, a dodatkowo co trzeci badany wyraża zadowolenie. Zatem większość mieszkańców przyjmuje postawę umiarkowaną lub skrajnie negatywną oraz ambiwalentną – 67,4%. Ten stan rzeczy jednoznacznie wskazuje na konieczność interwencji w kontekście jakości życia na omawianym obszarze.

Wykres 2 Czy jest Pani/Pan zadowolona(y) z tego, że mieszka na Osiedlu Wzgórze/Kolonii Robotniczej? [%]

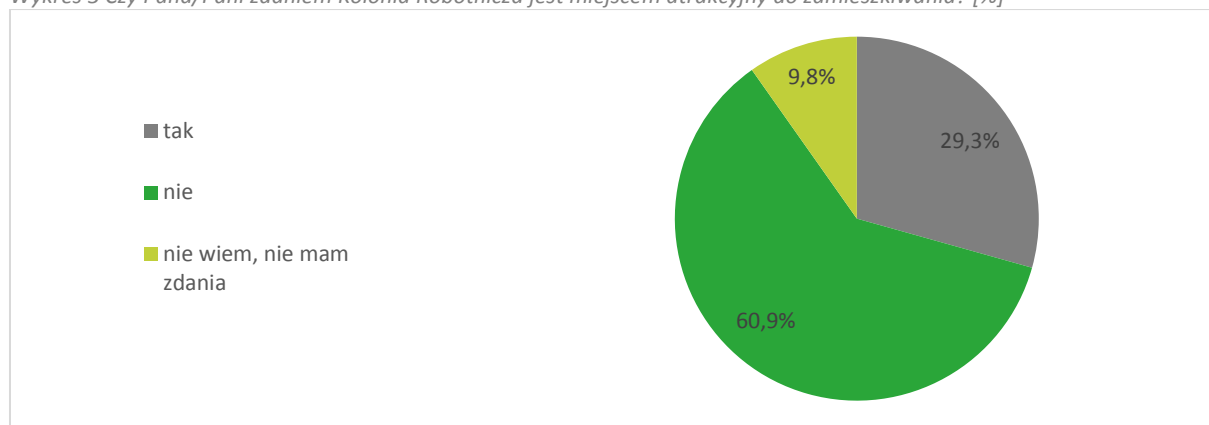

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

Powyższa analiza odpowiedzi odnosząca się do satysfakcji z zamieszkiwania Kolonii Robotniczej silnie koreluje z kolejnym pytaniem. Tylko dla blisko 30% procent respondentów analizowany obszar jest

atrakcyjnym miejscem zamieszkania. Zatem odsetek ludzi oceniających atrakcyjność osiedla przeciętnie lub negatywnie koresponduje z odsetkiem negatywnych ocen w zakresie zadowolenia z zamieszkiwania Kolonii Robotniczej.

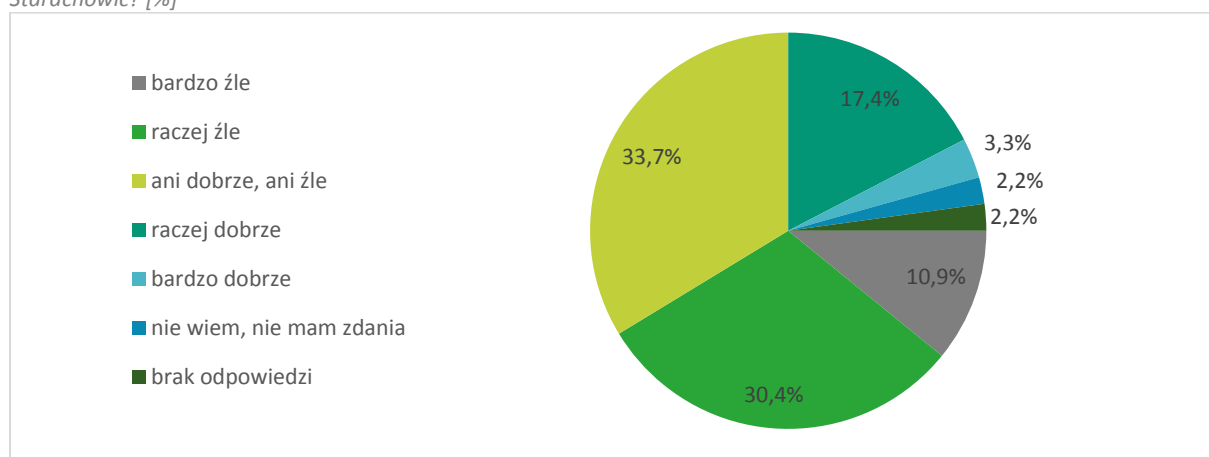
Wykres 3 Czy Pana/Pani zdaniem Kolonia Robotnicza jest miejscem atrakcyjnym do zamieszkiwania? [%]

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

Badaną populację poproszono również o odniesienie atrakcyjności Kolonii Robotniczej do innych części Starachowic. Na tle porównawczym blisko jedna trzecia ocenia swoje osiedle źle lub bardzo źle, 33,7% ocenia Kolonię Robotniczą przeciętnie, natomiast odpowiedzi pozytywne nieco przekraczają poziom 20%. Na podstawie tych danych można wskazać, że mieszkańcy w większości nie są zadowoleni z zamieszkiwania osiedla, chociaż część z nich jest przyzwyczajona oraz wie, że osiedle ani nie jest atrakcyjne, czy też dobrze kojarzone.

Wykres 4 Jak ocenia Pan(i) atrakcyjność Kolonii Robotniczej pod względem zamieszkiwania w porównaniu do innych dzielnic Starachowic? [%]

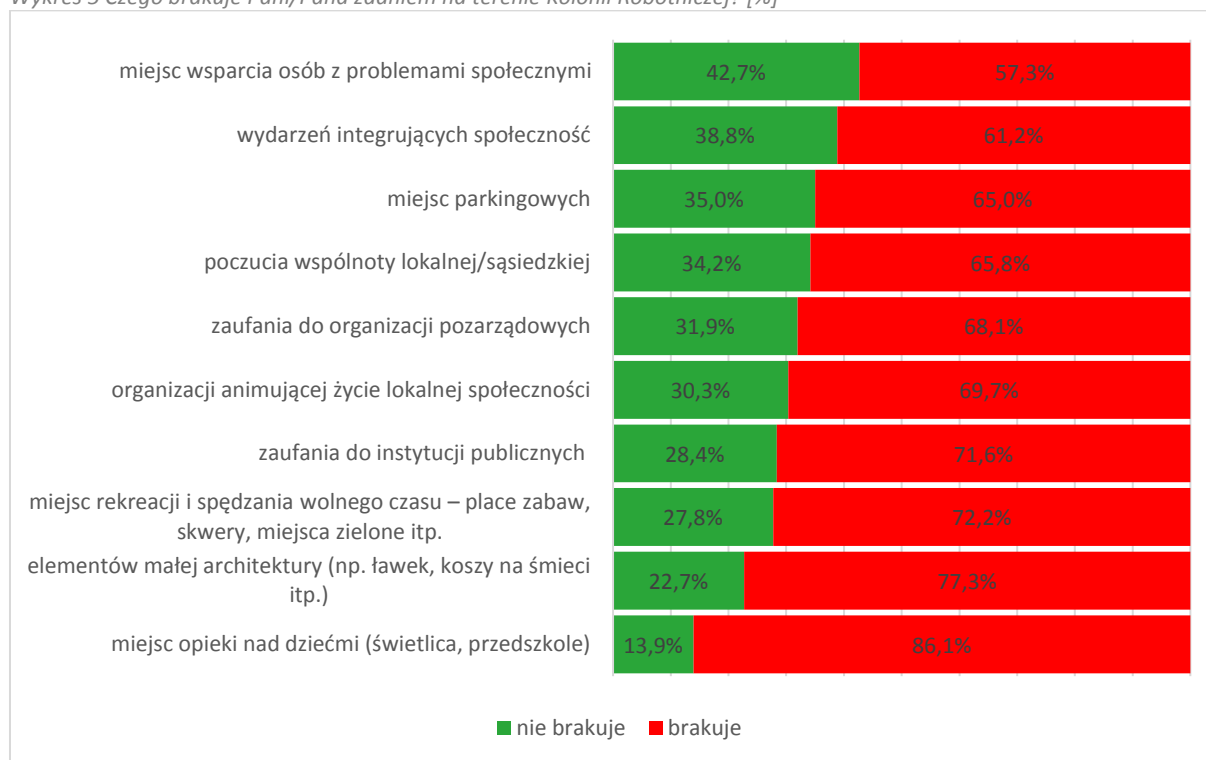

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

Istotnym elementem podlegającym ocenie w pierwszej części ankiety były kwestie związane z deficytami w zagospodarowaniu obszaru analizowanej części osiedla, jak również w zakresie

elementów wpływających na jakość życia na terenie Kolonii Robotniczej. Po pierwsze, warto zwrócić uwagę na fakt, iż wszystkie poddane elementy w mniejszym lub większym zakresie, są oceniane przez większość mieszkańców jako niedostatecznie istniejące lub funkcjonujące na obszarze. Po pierwsze badani wskazują na brak miejsc opieki nad dziećmi (86,1%), po drugie respondenci odnoszą się do stanu zagospodarowania wskazując na brak zarówno przestrzeni publicznych (miejsc rekreacji i spędzania czasu wolnego) – 72,2%, jak również podstawowego wyposażenia w elementy małej architektury (77,3%). Warto również zwrócić uwagę na problematykę kapitału społecznego i zaufania do instytucji publicznych (71,6% wskazuje na jego brak). Zilustrowana struktura odpowiedzi wskazuje na potrzebę interwencji technicznej oraz tej związanej z zagospodarowaniem przestrzennym. Odpowiedzi związane z brakiem miejsc opieki nad dziećmi jednoznacznie informują o pożądanym przez mieszkańców profilu projektowanego Centrum Aktywności Społecznej. Co ważne opinie mieszkańców również wskazują na konieczność dwutorowego wsparcia inwestycyjnego i wsparcia związanego z interwencją społeczną, wprost odwołując się do idei rewitalizacji.

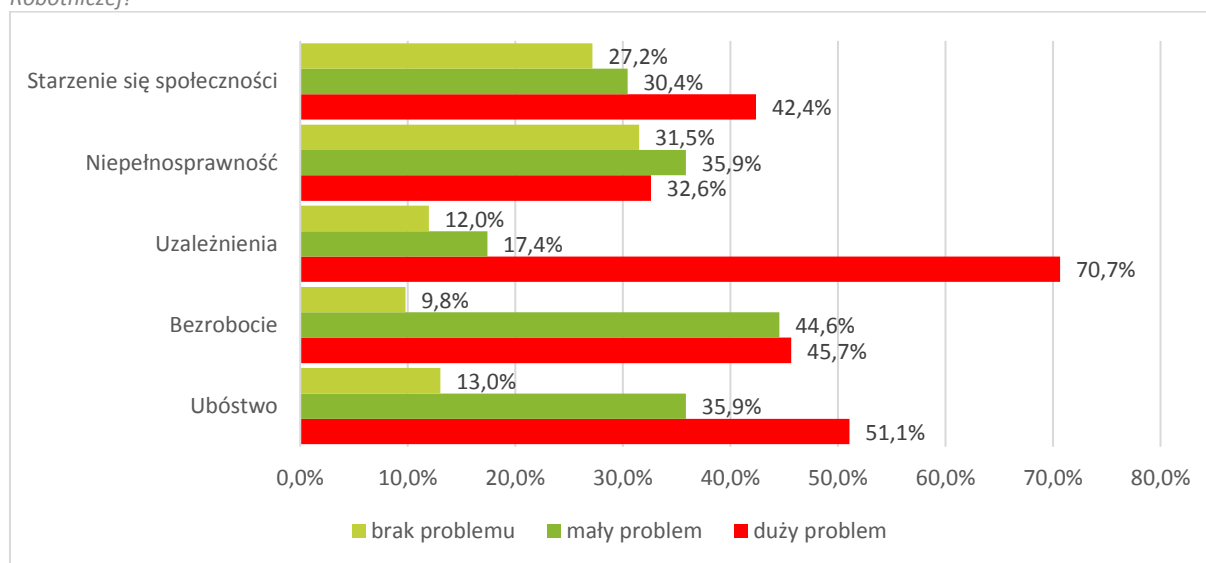
Wykres 5 Czego brakuje Pani/Pana zdaniem na terenie Kolonii Robotniczej? [%]

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

Respondenci dokonali również gradacji najbardziej dotkliwych problemów. Na pierwszym miejscu badani wskazywali alkoholizm. 70,7% ocenia to zjawisko jako duży problem. W dalszej kolejności kwestia ubóstwa jest definiowana jako sfera istotnie problemowa (51,1%). Wielowarstwowość problemów na terenie Kolonii Robotniczej wymaga zatem profilowania wsparcia zarówno w kontekście profilaktyki, jak również prowadzenia szeroko rozumianej polityki społecznej ze szczególnym uwzględnieniem kwestii dotyczących seniorów.

Wykres 6 Za pomocą trzy stopniowej skali proszę ocenić, które z problemów są najbardziej dotkliwe dla mieszkańców Kolonii Robotniczej?

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

Pierwszą część ankiety dobrze dopełniły wyniki związane z największymi wadami i zaletami Kolonii Robotniczej. Pytania te nie miały charakteru sugerującego i zostały przedstawione w formie otwartej. W pierwszej kolejności warto zwrócić uwagę na zalety widziane oczami respondentów zamieszkujących Kolonię Robotniczą. Co czwarty respondent nie był w stanie wskazać żadnych zalet swojego miejsca zamieszkania. Natomiast wśród pozostałej części badanych dominowały odpowiedzi wskazujące na przyjazność okolicy, którą zamieszkują oraz ciszę i spokój. Część respondentów podkreślało, że wszędzie jest blisko wskazując jako zaletę położenie osiedla (pojawiały się również głosy mówiące o ładnych widokach rozpościerających się z terenu Kolonii Robotniczej). Warto również wskazać odpowiedzi koncentrujące się na tym, że na terenie osiedla znajduje się dużo obszarów zieleni. Jednocześnie dla części respondentów zaletą życia na osiedlu jest „przyzwyczajenie”, jak również „poczucie bycia u siebie”.

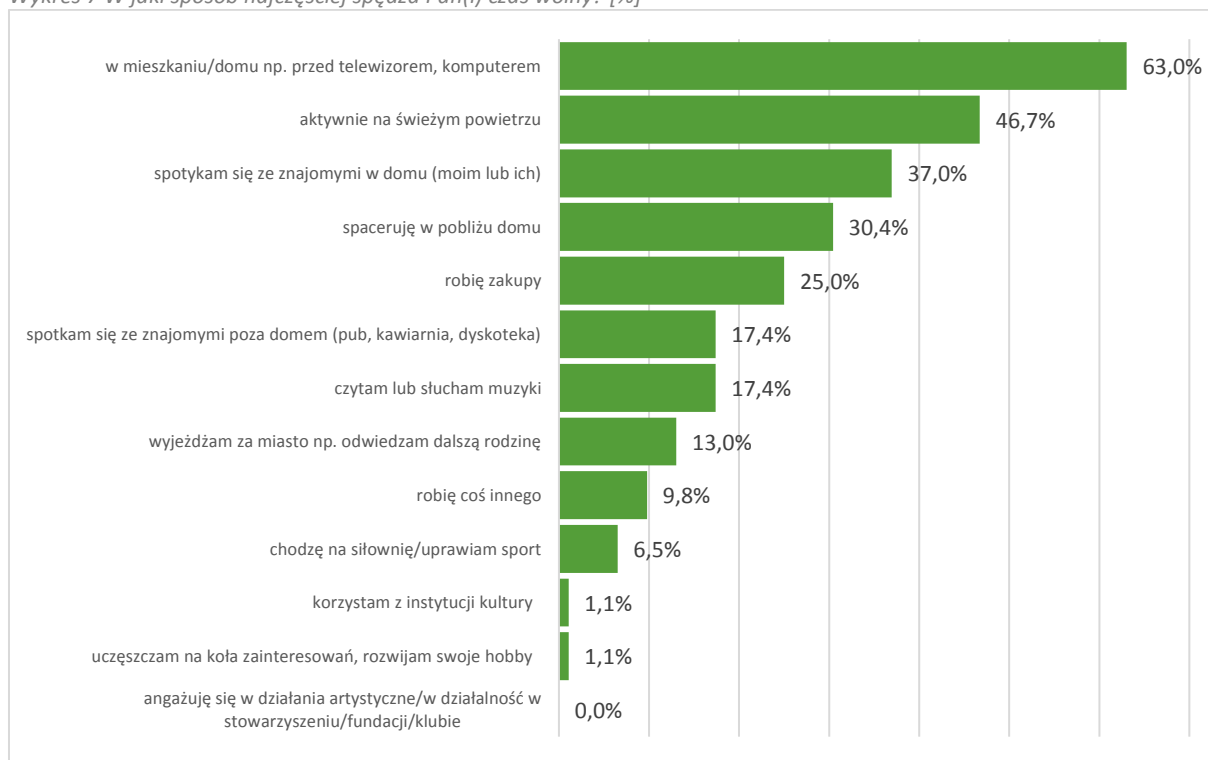
Analogicznie poproszono mieszkańców o wymienienie wad Kolonii Robotniczej. Na wstępie należy podkreślić, że wskazywane wady miały w istocie dwojaki charakter. Pierwsza część odnosiła się

do szeroko rozumianych zaniechań inwestycyjnych i infrastrukturalnych na terenie osiedla. Respondenci deklarowali, że problemem jest to, że „nic się nie dzieje”. Analizując ten wymiar warto zwrócić uwagę na szczególnie często powtarzane zastrzeżenia: teren Kolonii Robotniczej jest zaniedbany i brudny, brak skoszonej trawy, brak remontów, deficyt chodników oraz przestrzeni publicznych. Jednocześnie mieszkańcy wskazują na niedobór miejsc parkingowych oraz braki w dostępie do podstawowych mediów (m.in. złe warunki sanitarne czy też brak CO). Drugim elementem jest czynnik ludzki – często powtarzały się opinie o trudnościach w relacjach sąsiedzkich z osobami uzależnionymi i wykluczonymi społecznie. Wprost jako wadę gremialnie wskazywano „patologię” oraz „ludzi z eksmisji”. Struktura wad Kolonii Robotniczej dostrzeganych przez respondentów wymaga rzeczywistej interwencji rewitalizacyjnej polegającej na poprawie zagospodarowania terenu Kolonii Robotniczej, jak również poprawie warunków życia, które stanowią duży dyskomfort dla badanych. Równolegle należy działać na rzecz rozwiązywania problemów społecznych i ograniczenia zjawiska gettyzacji i stygmatyzacji omawianego terenu.

W drugiej części, badani zostali poproszeni o odpowiedzi z zakresu praktyki spędzania czasu wolnego. Najczęściej respondenci w czasie wolnym siedzą w domu (63%), lub przed domem na świeżym powietrzu (46,7%), spotykają się ze znajomymi, rodziną i sąsiadami (37%) oraz spacerują w pobliżu miejsca zamieszkania (30,4%). Innymi słowy aktywność mieszkańców koncentruje się w zdecydowanej większości na obszarze Kolonii Robotniczej, a preferowane aktywności mają podstawowy (elementarny) charakter. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że praktyka spędzania czasu wolnego w połączeniu z niską oceną stanu zagospodarowania przestrzennego oraz infrastruktury może wpływać na relatywnie niskie oceny jakości życia oraz atrakcyjności osiedla (co zostało przedstawione w pierwszej części analizy). Respondenci bardzo rzadko korzystają z aktywności, które są oferowane poza obszarem ich miejsca zamieszkania (kultura, sport). Co symptomatyczne, żaden z respondentów nie deklaruje zaangażowania w sektorze organizacji pozarządowych w jakiegokolwiek formie.

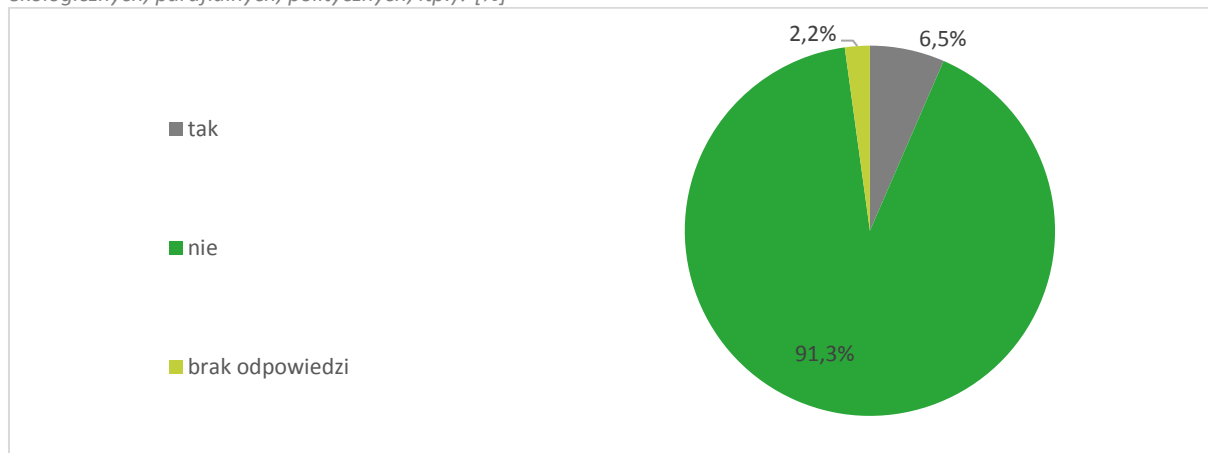
Wykres 7 W jaki sposób najczęściej spędza Pan(i) czas wolny? [%]

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

Blisko 92% badanych nie angażuje się w działalność społeczną o niezarobkowym charakterze w wymiarze formalnym czy też nieformalnym. Świadczy to o poziomie rozwoju kapitału ludzkiego i przede wszystkim społecznego, który jest bardzo niski. Aktywność obywatelska jest domeną jedynie 6,5% respondentów. Ten stan rzeczy wiąże się z praktyką spędzania czasu wolnego, która koncentruje się na podstawowych aktywnościach.

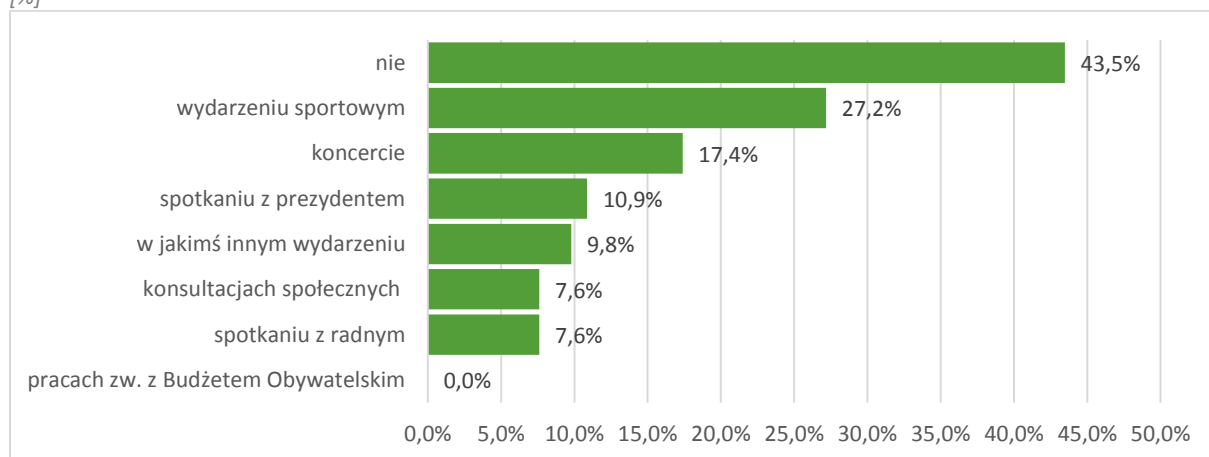
Wykres 8 Czy działa Pani/Pan w jakiś formalnych/lub nieformalnych organizacjach (np. kulturalnych, sportowych, ekologicznych, parafialnych, politycznych, itp.)? [%]

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

Powyższa analiza wskazuje na bardzo niski poziom zaangażowania obywatelskiego. Idąc tym tropem respondenci zostali poproszeni o przeanalizowanie swojej aktywności w minionym kwartale. Blisko połowa badanych (43,5%), nie uczestniczyła w żadnym z wydarzeń odbywających się w Starachowicach w przeciągu ostatnich 3 miesięcy. Co czwarty badany brał udział w wydarzeniu sportowym, a nieco ponad 17% respondentów było na koncercie. Wydarzenia związane z aktywnością obywatelską w wymiarze publicznym czy też samorządowym były mało popularne i poziom uczestnictwa nie przekraczał 10%, jedynie spotkanie z prezydentem miasta zainteresowało 10,9% mieszkańców Kolonii Robotniczej. Co ciekawe żaden, mieszkaniec nie zainteresował się pracami związanymi z Budżetem Obywatelskim.

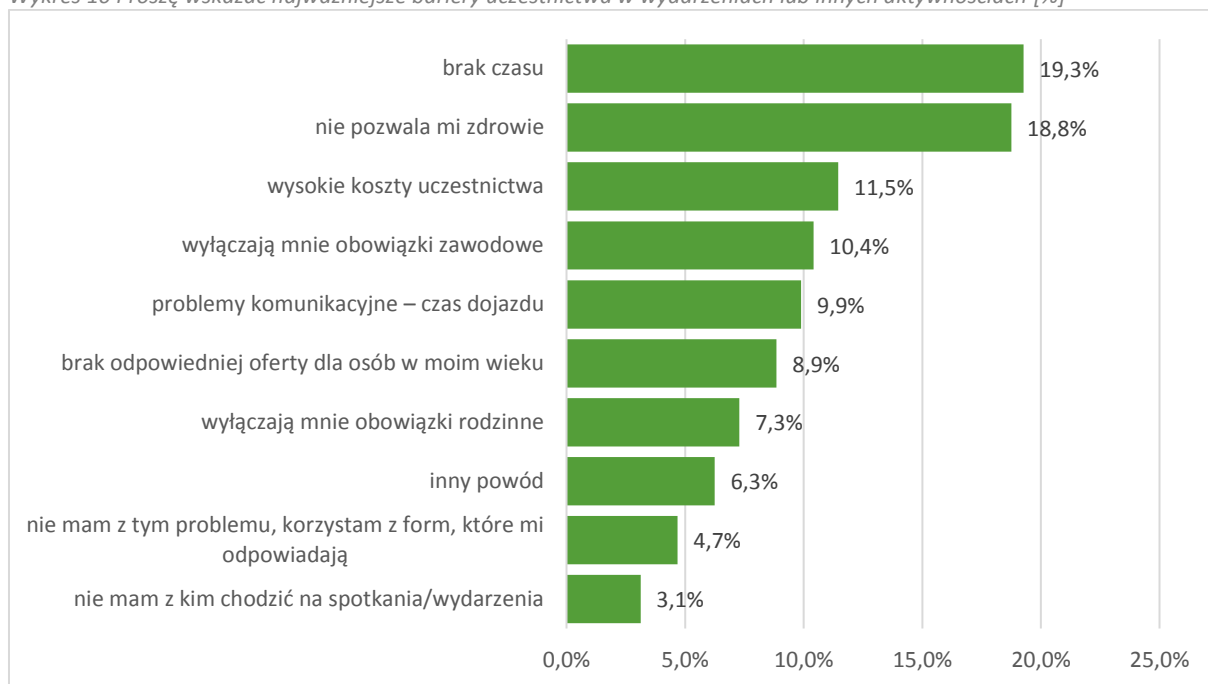
Wykres 9 W ciągu ostatnich 3 miesięcy uczestniczyła Pani/Pan w którymś ze wskazanych niżej wydarzeń w Starachowicach? [%]

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

Biorąc pod uwagę niski poziom aktywności społecznej i obywatelskiej, jak również faktyczne ograniczanie spędzania czasu wolnego do najbliższej okolicy Kolonii Robotniczej, poproszono mieszkańców o wskazanie przyczyn wpływających na ten stan rzeczy. Dwa podstawowe powody to brak czasu (19,3%) oraz słaby stan zdrowia wynikający z wieku i ograniczonej sprawności (18,8%). Ponadto 11,5% respondentów wskazuje na barierę uczestnictwa w postaci braku środków finansowych. Zatem przyszły model Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze” powinien charakteryzować się działalnością nieodpłatną lub niskokosztową, jak również jego funkcjonowanie powinno być dostosowane do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych.

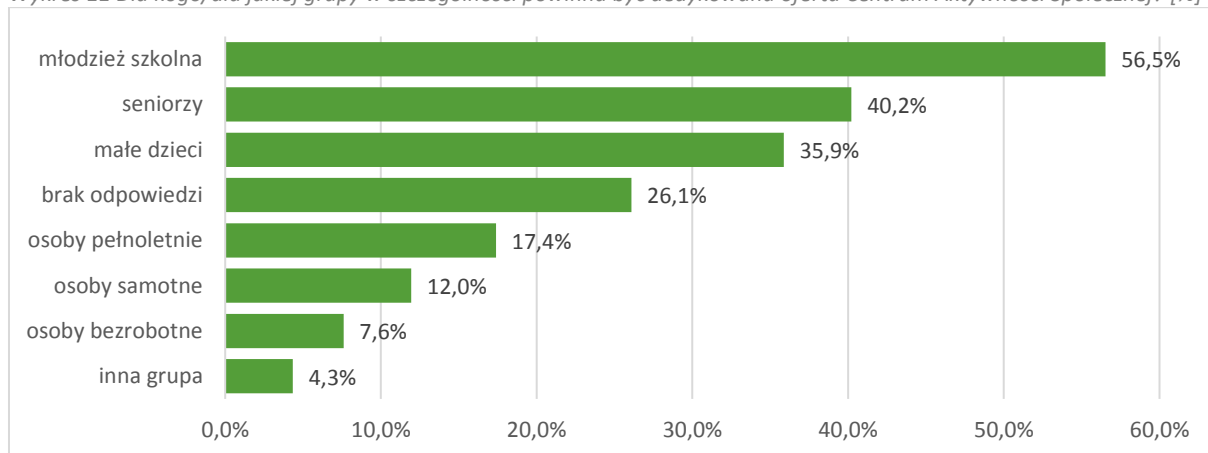
Wykres 10 Proszę wskazać najważniejsze bariery uczestnictwa w wydarzeniach lub innych aktywnościach [%]

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

Trzecia część kwestionariusza ankietowego odnosiła się bezpośrednio do modelu funkcjonowania Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze” i tego, w jaki sposób powinna być sprofilowana jego działalność. Ponad 56% badanych oczekuje, że Centrum będzie budowało ofertę dla młodzieży szkolnej, a dalsze 35,9% wskazuje na młode dzieci. W związku z tym należy podkreślić, że podstawową grupę docelową ośrodka powinny tworzyć dzieci i młodzież szkolna. W drugiej kolejności nieco ponad 40% widzi potrzebę stworzenia w obrębie Centrum przestrzeni i oferty dedykowanej seniorom.

Wykres 11 Dla kogo/dla jakiej grupy w szczególności powinna być dedykowana oferta Centrum Aktywności Społecznej? [%]

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

Niejako rozwinięciem powyższego pytania o grupy docelowe, do których w szczególności powinna być oferowana oferta Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze” było pytanie związane z dookreśleniem

czym ośrodek powinien zajmować się w szczególności. Pytanie miało charakter otwarty i pozwalało na swobodne wskazanie konkretnych aktywności, które powinny być organizowane i włączone w program działalności placówki. Odpowiedzi respondentów podkreślały konieczność wypracowania modelu obejmującego wszystkie grupy społeczne zamieszkujące Kolonię Robotniczą. W szczególności należy zwrócić uwagę na poniżej wymienione propozycje w odniesieniu do dzieci i młodzieży:

- zajęcia po szkole aby dzieci i młodzież się nie nudziły („by nie było wandalizmu z nudy”, „żeby młodzieńcy nie spędzali czasu wyłącznie na ulicy”);
- organizacja wycieczek;
- animowanie gier i zabaw, żeby dzieci „nie siedziały przed komputerem”;
- organizowanie zajęć sportowych, badani szczególnie często wskazywali na popularność tenisa stołowego;
- utworzenie kółek zainteresowań tj. modelarstwo, nauka gry na gitarze czy szachy;
- rozwój hobby i zainteresowań;
- organizacja zajęć komputerowych.

Drugim działem jest katalog działań, który jest oczekiwany w kontekście potrzeb osób starszych:

- „wymyślić zajęcia dla starszych, nie tylko dla młodych”;
- działania integracyjne, zajęcia dla starszych, prace ręczne;
- opieka nad osobami samotnymi;
- pomoc ludziom starszym;
- pomoc dla niepełnosprawnych.

W kontekście oczekiwań oferty profilowanej dla osób starszych warto zwrócić uwagę na konieczność wypracowania konsensusu pomiędzy zróżnicowanymi grupami odbiorców działań Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze”. Warto w tym miejscu zacytować respondenta, który na pytanie czym ośrodek powinien zajmować się w szczególności odpowiedział, że „najważniejsze jest to żeby nie powstał plac zabaw, bo to hałas”. Ostatni katalog stanowią propozycje skierowane do dorosłej populacji zamieszkującej Kolonię Robotniczą:

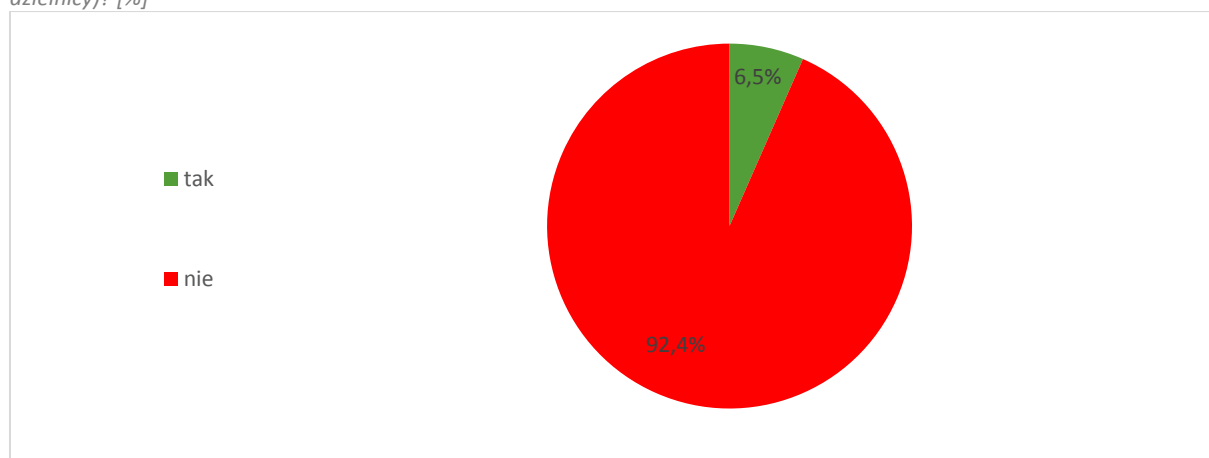
- organizacja pogadanek i spotkań z ciekawymi ludźmi;
- organizacja prelekcji dotyczących historii i przyszłości;
- stworzenie miejsca spędzania czasu wolnego, gdzie „dla towarzystwa można mecz obejrzeć lub film”;
- stworzenie punktu pomocy prawnej oraz pomocy w pisaniu pism;
- pomoc psychologiczna;

- organizowanie pomocy w znalezieniu pracy;
- pomoc w załatwianiu spraw urzędowych;
- organizacja zajęć towarzyskich.

Poza powyżej wymienionymi wskazaniem, które ilustrują konkretne oczekiwania mieszkańców warto zwrócić jeszcze uwagę na głosy wskazujące na oczekiwania związane z utworzeniem na miejscu (w ramach Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze”) stołówki oraz organizowanie czynów społecznych.

Przedostania część badania była poświęcona tematyce społecznej przede wszystkim w kontekście relacji mieszkańców z najbliższym otoczeniem oraz ich kapitału społecznego. Dominująca większość badanych – 92,4% uważa, że nie ma rzeczywistego wpływu na sytuację w swoim miejscu zamieszkania oraz szerzej w mieście. Może to stanowić wypadkową bardzo ograniczonego lub wręcz braku zaangażowania społecznego, również związanego ze sferą publiczną. Rezultatem wskazanej sytuacji może być pogłębienie bierności i apatii społecznej wśród mieszkańców Kolonii Robotniczej.

Wykres 12 Czy uważa Pan(i), że ma Pan(i) realny wpływ na to, co dzieje się w Pani/Pana najbliższym otoczeniu (mieście, dzielnicy)? [%]

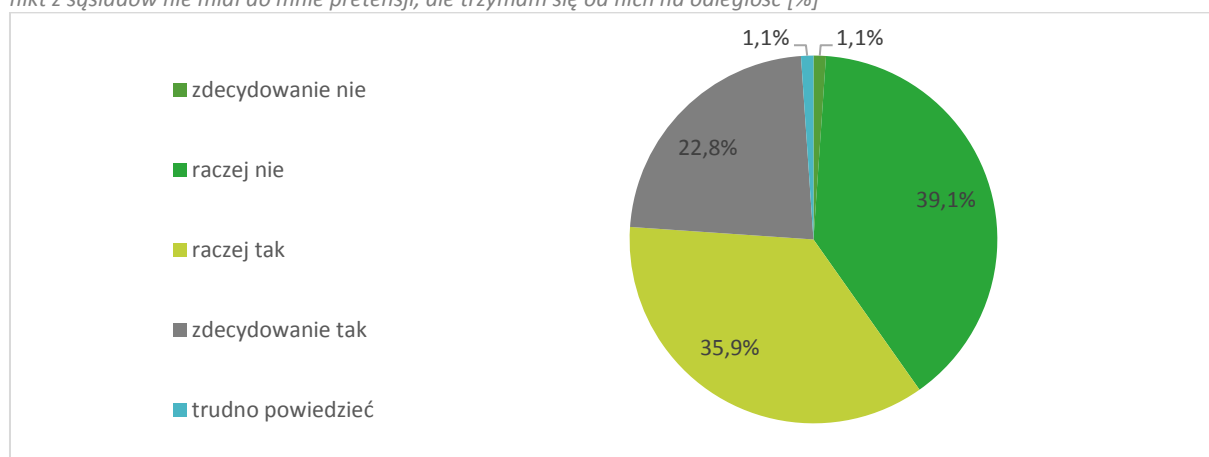

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

W kontekście relacji międzysąsiedzkich należy zwrócić uwagę, że większość mieszkańców Kolonii Robotniczej (ponad 58%) stara się tak postępować, aby nikt z sąsiadów nie miał do nich pretensji, niemniej – trzymając się od nich na odległość. 40% badanych jest odmiennego zdania (odpowiedzi zdecydowanie nie i raczej nie). Tym samym należy uznać, że mieszkańcy żyją z sąsiadami w zgodzie, ale raczej ostrożnie, co może wskazywać na przeciętny poziom zintegrowania wspólnoty lokalnej. Porównując omówione wyniki z badaniami CBOS (Komunikat z badań pn. Relacje sąsiedzkie; Nr 146/2017) starachowiczanie zamieszkujący teren Kolonii Robotniczej wypadają nieco bardziej nieufnie niż przeciętny Polak (65% deklaruje mieszkańców kraju deklaruje postępowanie mające

na celu unikanie konfliktów przy zachowaniu dystansu, a 33% jest przeciwnego zdania). Wskazana różnica może wynikać ze zróżnicowanego poziomu przywiązania do osiedla wynikającego z istotnej fluktuacji jego mieszkańców.

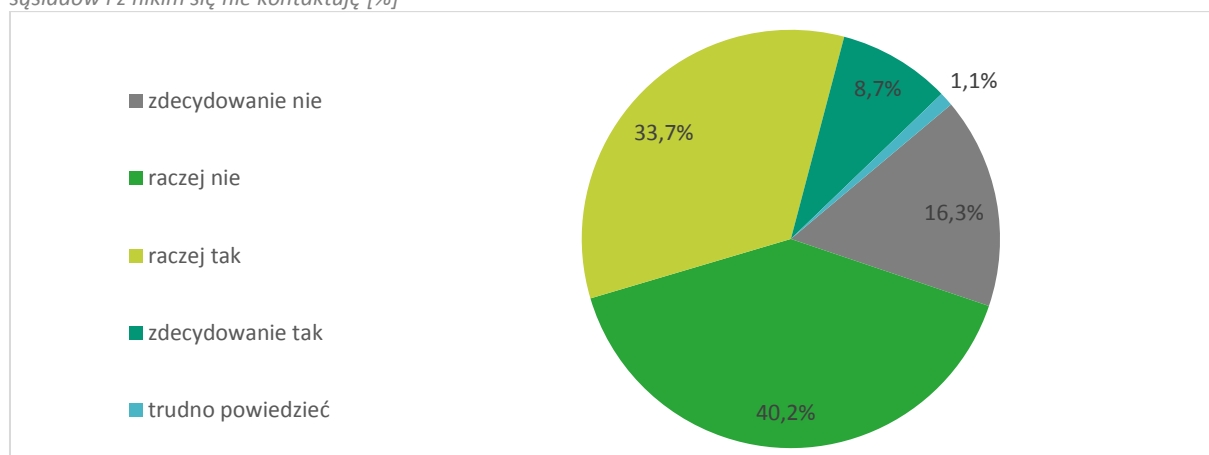
Wykres 13 Czy poniższe stwierdzenie odzwierciedla Pana(i) stosunki z sąsiadami czy też nie? Staram się tak postępować, by nikt z sąsiadów nie miał do mnie pretensji, ale trzymam się od nich na odległość [%]

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

Ponad 42% mieszkańców Kolonii Robotniczej w miarę możliwości unika sąsiadów i z nikim się nie kontaktuje (odpowiedzi raczej tak i zdecydowanie tak). Potwierdza to tezę o ograniczonym kapitale społecznym na omawianym obszarze. W wynikach ogólnopolskich ten odsetek kształtuje się na poziomie 10%. Zatem w tym zakresie różnica jest wyraźna i wskazuje na problematykę relatywnie niskiej jakości więzi w obrębie wspólnoty sąsiedzkiej.

Wykres 14 Czy poniższe stwierdzenie odzwierciedla Pana(i) stosunki z sąsiadami czy też nie? W miarę możliwości unikam sąsiadów i z nikim się nie kontaktuję [%]

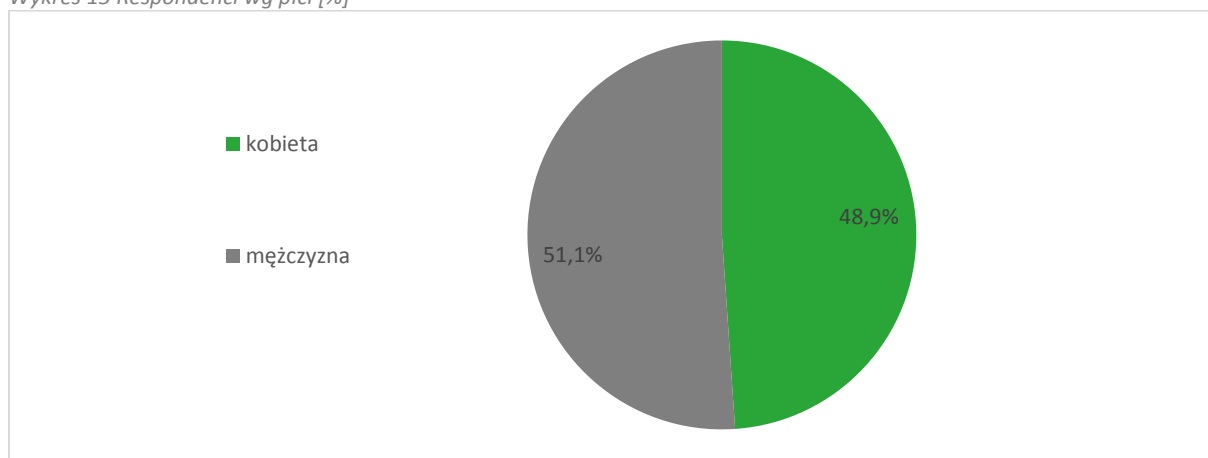
Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

Kończąc analizę kapitału społecznego respondenci mogli wskazać, do kogo zwracają się z prośbą o pomoc w razie sytuacji kryzysowej czy też zdarzenia losowego. Dominowali różni członkowie rodzin

badanych (współmałżonek, partner, dzieci, rodzice oraz dalsi i bliżsi krewni), niemniej w kilku przypadkach wskazywano na Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, co wskazuje na istotną rolę pełnioną przez tę organizację w życiu społecznym Kolonii Robotniczej.

Ostatnim elementem obejmującym badania kwestionariuszowe była metryczka obejmująca dane umożliwiające sporządzenie profilu socjologicznego grupy objętej badaniem sondażowym. W badaniu nieznacznie dominowali mężczyźni (51,1%) nad kobietami (48,9%).

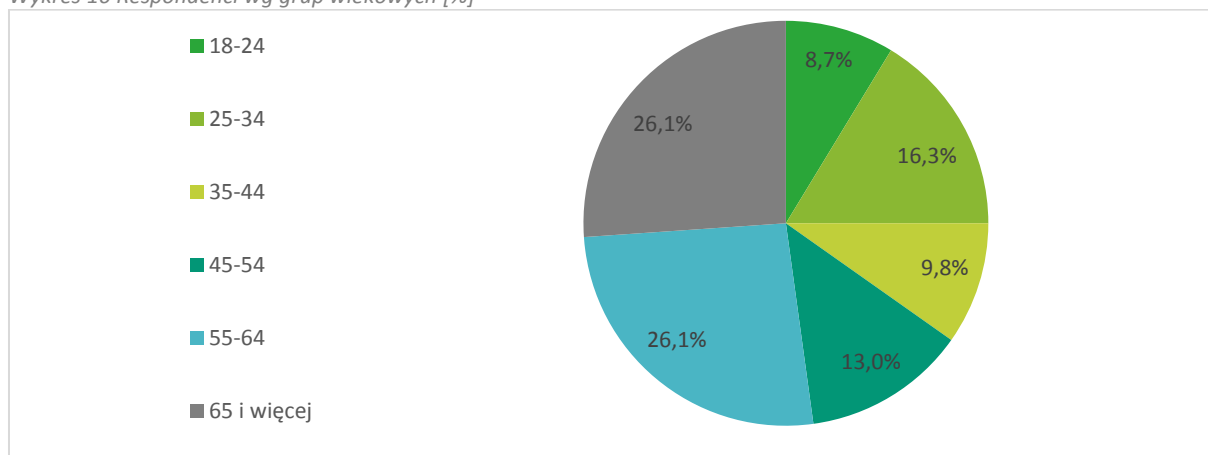
Wykres 15 Respondenci wg płci [%]

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

Skalkulowana średnia wieku badanych osób wynosi około 52 lat co wskazuje na znaczne zaawansowanie wiekowe badanej grupy, niemniej należy podkreślić, że respondentami były jedynie osoby pełnoletnie.

Wykres 16 Respondenci wg grup wiekowych [%]

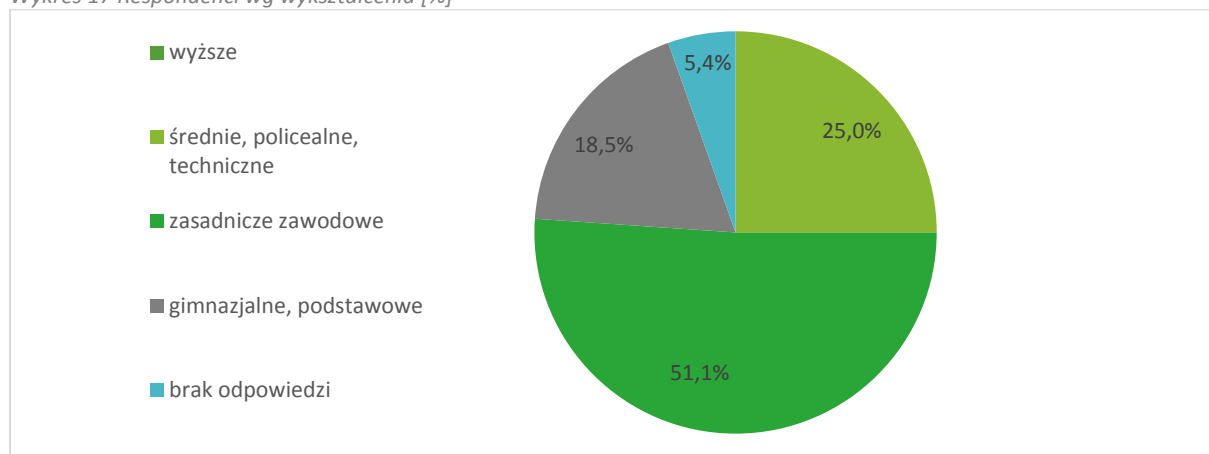

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

Ponad połowa badanej grupy legitymuje się wykształceniem zasadniczym zawodowym (51,1%), drugą najliczniej reprezentowaną populacją były osoby z wykształceniem średnim (25%). Warto zwrócić

uwagę na brak osób z wykształceniem wyższym na terenie Kolonii Robotniczej (w obrębie badanej grupy).

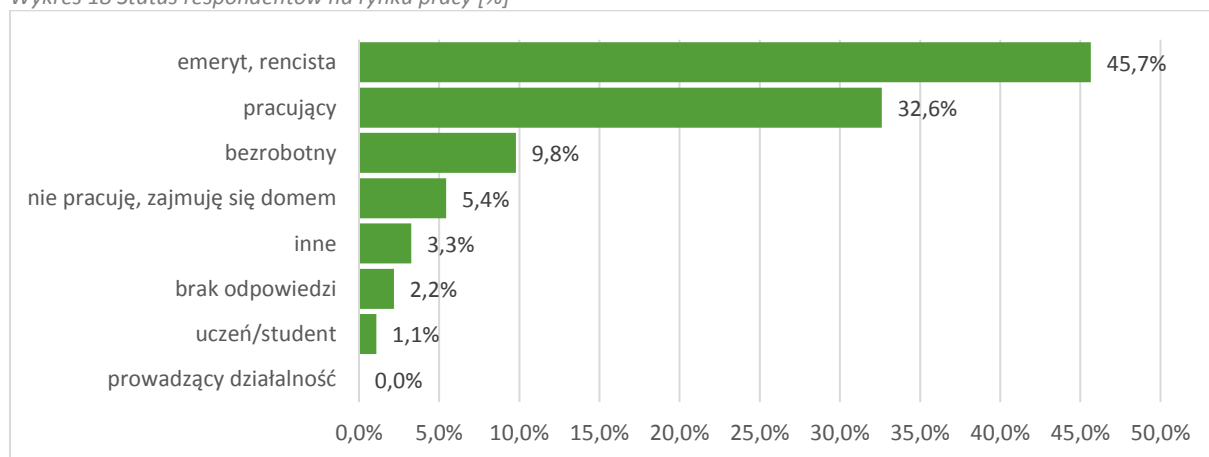
Wykres 17 Respondenci wg wykształcenia [%]

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

Wśród respondentów dominowały osoby pobierające świadczenia emerytalne i rentowe (45,7%). Populacja osób pracujących wynosiła blisko 1/3. Warto zwrócić uwagę na brak respondentów prowadzących działalność gospodarczą.

Wykres 18 Status respondentów na rynku pracy [%]

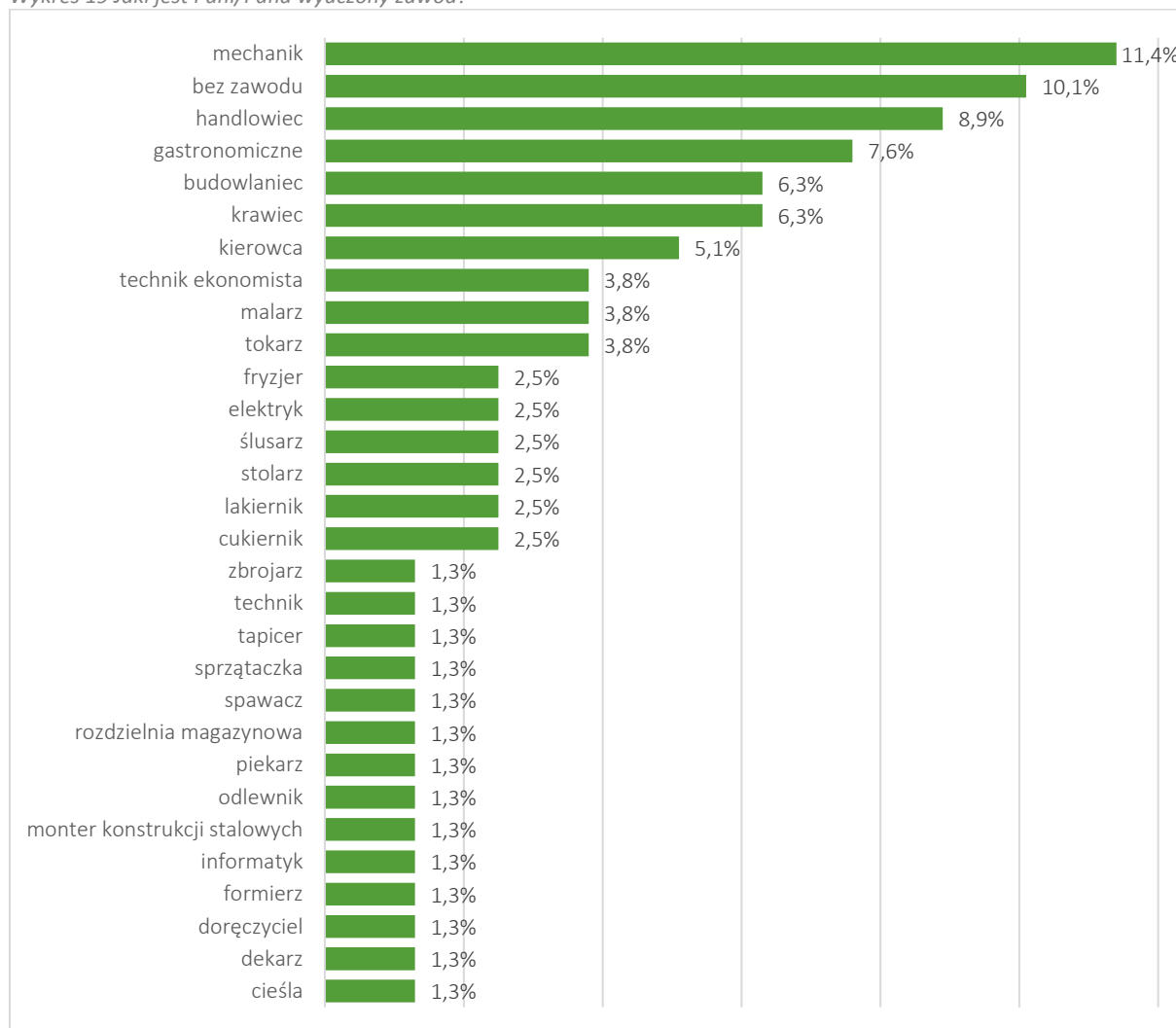

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

Biorąc pod uwagę analizę statusu na rynku pracy poproszono respondentów o podanie wyuczonego zawodu, a w dalszej kolejności aktualnie wykonywanego. Pozyskane dane pozwalają na zaprezentowanie charakterystyki badanej populacji z punktu widzenia profili edukacyjno-zawodowych, jak również analizy aktualnej sytuacji z punktu widzenia zawodów wykonywanych. Najliczniej reprezentowanym zawodem wyuczonym jest mechanik. Jednocześnie, co dziesiąty respondent deklaruje brak wyuczonego zawodu. W dalszej kolejności relatywnie liczna jest populacja

osób legitymujących się zawodem handlowca (8,9%), gastronomo (7,6%) czy też budowlańca (6,3%). Patrząc na zróżnicowanie w zakresie deklarowanych wyuczonych zawodów nie można stworzyć jednolitego profilu zawodowego mieszkańców Kolonii Robotniczej, natomiast z drugiej strony szerokie spektrum wyuczonych zawodów to potencjał z punktu widzenia planów związanych z aktywizacją zawodową mieszkańców obszaru.

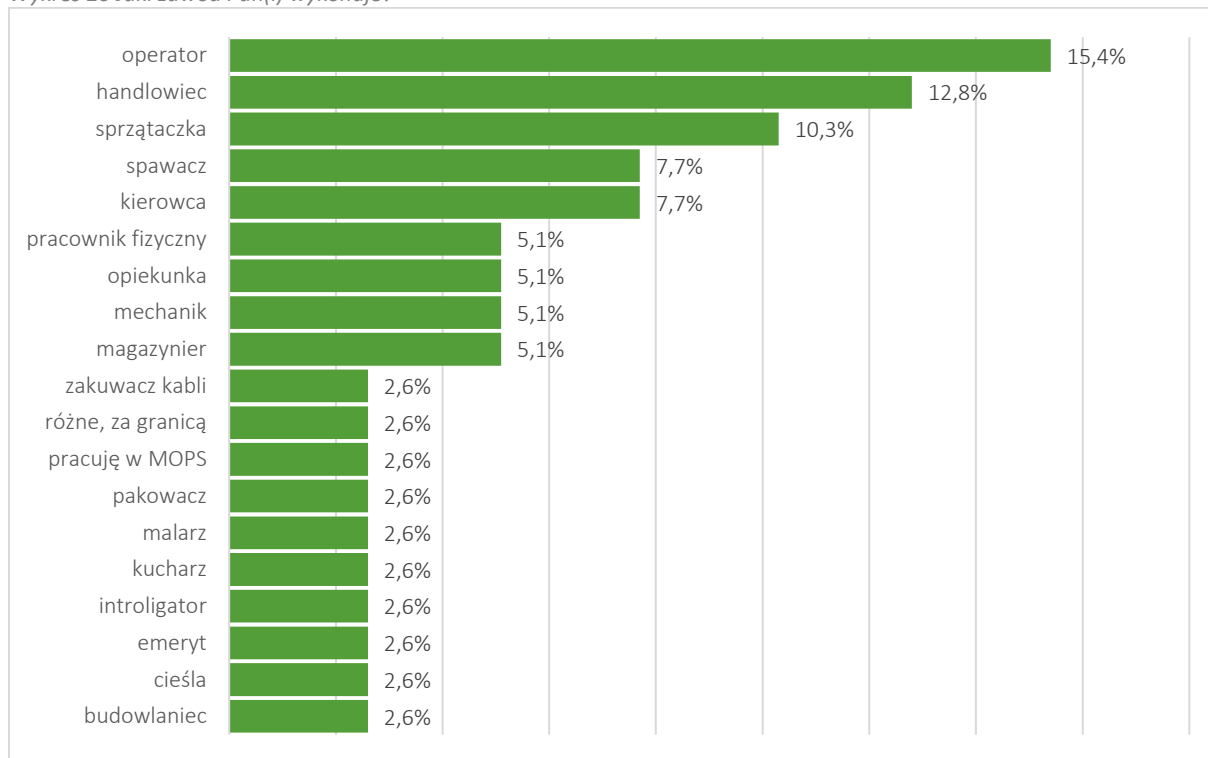
Wykres 19 Jaki jest Pani/Pana wyuczony zawód?

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

Wśród zawodów aktualnie wykonywanych dominują operatorzy maszyn (15,4%), w drugiej kolejności reprezentowani są handlowcy (12,8%) i następnie sprzątaczką (10,3%). Warto podkreślić, że spektrum wykonywanych zawodów odbiega od charakterystyki zawodów wyuczonych i znaczna część deklarowanych profesji ma podstawowy charakter nie wymagający sprecyzowanego wykształcenia formalnego (niemniej warto zwrócić uwagę na spawaczy czy też kierowców zawodowych, którzy obligatoryjnie muszą posiadać uprawnienia do wykonywania tych profesji).

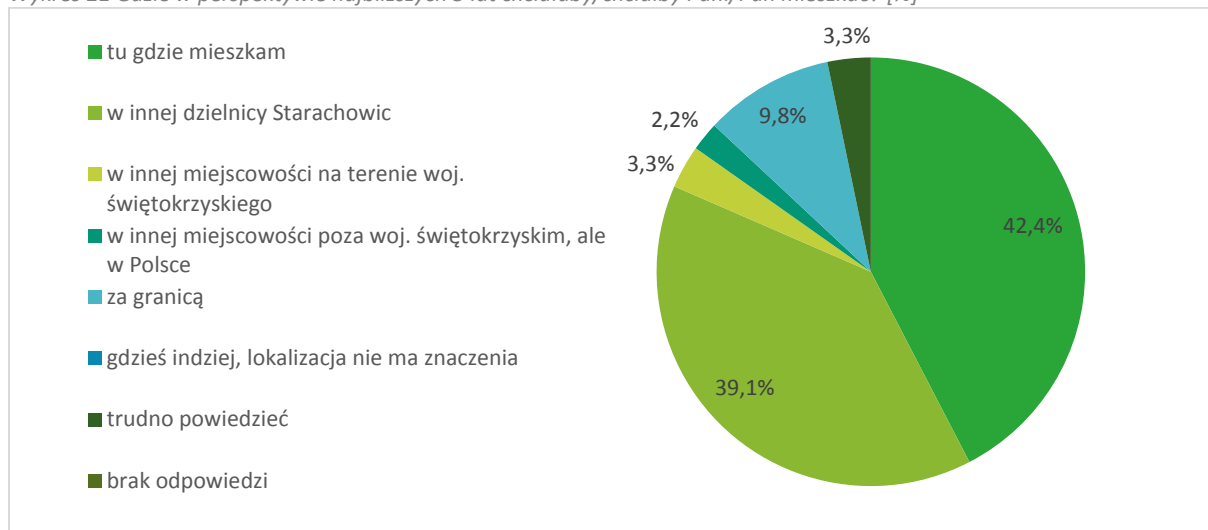
Wykres 20 Jaki zawód Pan(i) wykonuje?

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

Poza czynnikami ilustrującymi profil społeczno-zawodowy poproszono respondentów o wskazanie preferencji związanych z ewentualną zmianą miejsca zamieszkania w najbliższych pięciu latach. Znaczna część badanych planuje pozostać na osiedlu (42,4%), kolejna część deklaruje chęć przeniesienia się do innej części miasta (39,1%). Wśród przyczyn chęci przeprowadzki mieszkańcy zwracali uwagę na warunki sanitarne, brak remontów czy też degradację osiedla. Warto natomiast podkreślić, że ponad 80% badanych wiąże swoją przyszłość ze Starachowicami, co stanowi dobry prognostyk w kontekście procesów demograficznych w mieście. Jednocześnie osoby planujące zmianę miejsca zamieszkania jako główny powód wskazywały warunki mieszkaniowe i związany z tym standard i jakość życia.

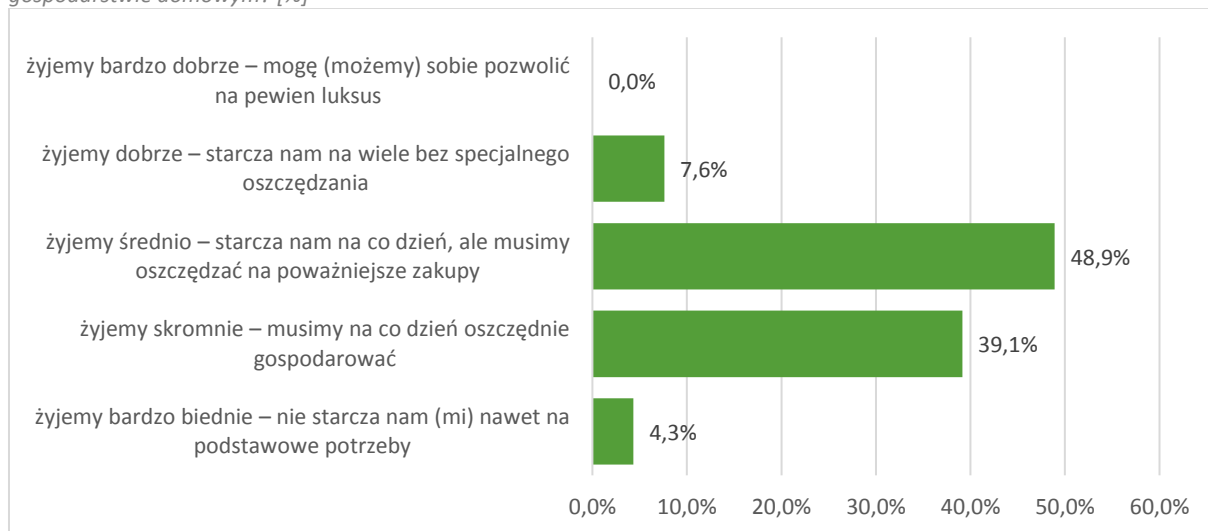
Wykres 21 Gdzie w perspektywie najbliższych 5 lat chciałaby/chciałby Pani/Pan mieszkać? [%]

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

Respondenci zostali również poproszeni o ocenę swojej sytuacji materialnej. Badani głównie postrzegają swoje warunki życiowe jako średnie (48,9%) oraz skromne (39,1%). Jednocześnie wśród badanych nikt nie zadeklarował bardzo dobrych warunków życia, a życie bardzo biedne jest udziałem 4,3% badanej populacji.

Wykres 22 Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym? [%]

Źródło: badanie sondażowe PAPI, n=92

4. Analiza wyników badań jakościowych

4.1 Informacja o zrealizowanych badaniach jakościowych

Prezentowane w rozdziale informacje zgromadzone zostały w oparciu o wykorzystanie jakościowych metod badawczych, w tym badań fokusowych oraz wywiadów indywidualnych. Badania fokusowe miały na celu zgromadzenie ogólnych informacji o funkcjonowaniu osiedla i jego mieszkańców, a także otoczeniu instytucjonalnym osiedla, aktualnie prowadzonych na tym terenie działaniach i koncepcjach rozwiązywania zdiagnozowanych problemów. Natomiast wywiady indywidualne skoncentrowane były na rozszerzeniu i uzupełnieniu informacji zgromadzonych w trakcie realizacji wywiadów grupowych.

Uczestnikami badań byli zarówno mieszkańcy osiedla, a także związane z nimi instytucje publiczne i niepubliczne, wśród których znaleźni się przedstawiciele wspólnoty mieszkaniowej zlokalizowanej na terenie osiedla Wzgórze, lokalnych organizacji pozarządowych, Szkoły Podstawowej nr 1, Miejskiej Biblioteki Publicznej, Straży Pożarnej, Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, Uniwersytetu III Wieku, Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, Policji, Świetlicy środowiskowej „Sukces”, Klubu Integracji Społecznej, Armii Zbawienia, oraz przedstawiciele Rady Miejskiej i Urzędu Miejskiego w Starachowicach.

Zaangażowanie szerokiego spectrum osób związanych z funkcjonowaniem osiedla, pozwoliło na zgromadzenie zarówno informacji na temat aktualnej sytuacji mieszkańców i osiedla Wzgórze, a także poznania przyczyn obecnego stanu rzeczy. W trakcie kolejnych etapów prac, gromadzono również informacje i koncepcje odnoszące się do Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze”, które docelowo ma zostać utworzone na terenie osiedla. Poszczególnych respondentów pytano zarówno o sens tworzenia nowej instytucji, jak i podjęto próbę wypracowania zrębów jej założeń programowych, dookreślenia głównych grup do których kierować powinna ona wsparcie, rodzaju wsparcia, identyfikacji potencjalnych barier i potencjałów związanych z osiedlem i nową placówką, charakteru placówki etc.

W kolejnych częściach rozdziału w sposób syntetyczny omówiono kluczowe informacje jakie zgromadzono w toku prowadzonych prac badawczych.

4.2 Osiedle i jego charakterystyka

W trakcie prowadzonych wywiadów osiedle charakteryzowane było najczęściej w ujęciu dwóch perspektyw tj. aktualnej oraz przeszłej, odnoszącej się do momentu jego utworzenia na przełomie dekady lat 20 i 30 XX w.

W chwili obecnej osiedle postrzegane jest tak, jakby funkcjonowały w jego obrębie „dwie epoki cywilizacyjne, które koegzystują jakby w oderwaniu od siebie. Są bloki przy ul. Zakładowej, które stoją tam około 40 lat. To jakby inny świat. Jest też ten stary świat, który jawi się jako relikw historyczny i kulturowy, który przez zaniedbanie stał się gettem (zabudowania przy ul. Widok i Robotniczej)”. W nawiązaniu do powyższego, odnosząc się do aktualnego stanu osiedla, a konkretnie do Kolonii Robotniczej, respondenci najczęściej posługiwali się określeniami takimi jak: enklawa biedy, patologia, margines, getto itp.

Często wspomniano również, że „to kiedyś było spokojne i piękne miejsce”, „kiedyś było ładne i kwitnące osiedle. Typowe przedwojenne”, a samo osiedle było w pewien sposób miejscem prestiżowym, na terenie którego mieszkania przyznawano za sukcesy w pracy. Powodów zmiany sytuacji, respondenci upatrują w tym, że „osiedlano tam osoby, które nie płaciły czynszów w innych dzielnicach”. Kolonia Robotnicza stała się miejscem, do którego trafiało z czasem coraz więcej osób mających kłopoty finansowe i wywodzące się z tzw. nizin społecznych. Degradacja postępowała z czasem i wraz z powstawaniem nierównowagi między liczbą stałych mieszkańców, a osób nowoosiedlonych. Z relacji rozmówców wynika, że im więcej osób na teren osiedla przesiedlano, tym bardziej psuła się na nim sytuacja społeczna i wygląd samego osiedla, ponieważ „starzy mieszkańcy nie byli już w stanie upilnować nowych”. W odczuciach części respondentów, ta dysproporcja w chwili obecnej jest znacząca i wynosi mniej więcej 4 osoby przesiedlone, w stosunku do 1 mieszkającej trwale.

Z relacji pojedynczych osób wynika także, że stopniowo „negatywna łatka” osiedla sprzed lat zanika. Stopniowo zmniejsza się też obszar, który jest w ten sposób określany. Innymi słowy, zdaniem części badanych aktualny odbiór osiedla stopniowo się zmienia, lecz w dalszym ciągu stosunkowo najbardziej negatywne opinie przypisywane są części osiedla nazywanej Kolonią Robotniczą.

Charakterystyka mieszkańców

Kolejna część prac badawczych poświęcona była próbie scharakteryzowania mieszkańców Kolonii Robotniczej oraz sposobu, w jaki postrzegani są w mieście. Podobnie jak w przypadku opinii o samym osiedlu, jego mieszkańcy również postrzegani byli dwojako. Z jednej strony wskazywano, że „jest tam ludność najuboższa z naszego miasta. Najbardziej pokrzywdzona przez los”. Opinia ta koresponduje z powyższym stereotypowym postrzeganiem całego osiedla, na którym „większość ludzi nie radzi sobie z problemami prostymi, życiowymi. Jest bardzo dużo osób starszych, samotnych, osób z problemami alkoholowymi, gdzie problem jest ten bardzo widoczny na tle całych Starachowic. Problem ten często ma i tata i mama i dzieci wychowujące się w tych rodzinach. Drugiego takiego osiedla nie ma. Problem

tam jest bardzo złożony, bo ci ludzie wyrzuci są już ze wszystkiego". **Odnosząc się do problemu alkoholowego, nierzadko wskazywano, że dotyczy on zarówno dużej grupy osób w średnim wieku, ale także całych rodzin, wobec czego wsparcia wymagają zarówno rodzice, jak i dzieci.** Z relacji badanych wynika także, że znaczna część rodzin zamieszkujących obszar osiedla, to rodziny niepełne, w których brakuje jednego z rodziców.

Z drugiej jednak strony, wskazywano także na mocne różnice pomiędzy poszczególnymi mieszkańcami, które mają związek z tym, iż część mieszkańców to osoby, lub potomkowie osób zamieszkujących osiedle od pokoleń, a część to osoby przesiedlone na teren osiedla ze względu na złą sytuację finansową. Dlatego jak wskazywała część uczestników badania *„Można powiedzieć, że gro mieszkańców jest takie samo jak reszta mieszkańców Starachowic i pracuje. Dbają o swoje mieszkania o powierzone mienie i obejście swoje. To nie jest tak, że każdy, który tam mieszka jest pod wspólny mianownik wzięty i jest patologią. Normalnie i matki i ojcowie pracują, dzieci chodzą do szkoły i nie ma z nimi problemu. Tylko część ludzi jest z tzw. marginesu”*. Ponadto **zaznaczano, że za negatywny obraz całego osiedla, w rzeczywistości odpowiada niewielka grupa mieszkańców. Wobec powyższego, problem biedy i wykluczenia społecznego nie dotyczy całego osiedla, lecz części jego mieszkańców, z których część charakteryzująca się największymi problemami, rzutuje na obraz całej społeczności.** Obraz ten dopełnia niska i mocno zdekapitalizowana zabudowa osiedla. Jednocześnie ze zgromadzonych informacji wynika, iż mimo negatywnego postrzegania części mieszkańców osiedla, społeczność ta charakteryzuje się wewnętrznym potencjałem, który może w toku prowadzonych prac przyczynić się do wprowadzania zmian na terenie osiedla.

Kwestie mieszkaniowe

Kolejnym z istotnych problemów osiedla, obok negatywnej opinii o jego mieszkańcach, jest problem jakości mieszkań, ich aktualnego stanu i dopasowania do obecnie panujących standardów oraz realnych potrzeb mieszkańców. Z relacji badanych wynika bowiem, że *„mieszkania socjalne są w tak strasznym stanie, że ludzie starsi, mający lat 70, nie mają ubikacji, nie mają normalnych życiowych rzeczy do życia codziennego”*.

Na poprawę niskich standardów mieszkaniowych pozwolić może sobie jedynie część mieszkańców, zwykle osoby młodsze i pracujące. Jednakże jak zaznaczają badani, *„większość mieszkańców osiedla to jednak osoby starsze, niepracujące, utrzymujące się z rent, z MOPS-u”*. Jest to jeden z głównych powodów, dla których znaczna część mieszkańców nie jest w stanie podjąć się działań remontowych. Brak środków na realizację napraw i remontów, a także nierzadko zły stan zdrowia mieszkańców skutkuje tym, że (cytując rozmówców) znaczna część mieszkań jest zagrzybiona, pojawiają się szpary

w oknach, „*walą się podłogi i sufity*”, nie domykają się drzwi etc. Jednocześnie jak wskazywali sami mieszkańcy, mimo zgłaszanych próśb o interwencję do odpowiednich instytucji miejskich, nikt nie podejmuje się działań naprawczych.

Osoby pracujące na co dzień ze społecznością osiedla twierdzą także, że bardzo złe warunki mieszkaniowe, w jakich znajduje się część mieszkańców mocno oddziałuje na ich stan zdrowia i psychikę. Z relacji jednej z uczestniczek badania wynika, że „*mieszkańcy mówią, że w takich warunkach nie da się żyć. Nie chce się żyć. Tam są stany depresyjne, nie widzą wyjścia z tej sytuacji*”. Innymi słowy, aktualny stan części mieszkań przekłada się na apatię i zwątpienie mieszkańców w możliwość zmiany. Paradoksalnie, negatywne emocje budzą także interwencje remontowe, które zdaniem mieszkańców realizowane są tylko u „*wybranych*” mieszkańców, przez co w ich odczuciu istnieje niepisany podział na lokatorów z tzw. „*elity*” (osoby, którym przysługuje remont, którym malowane są mieszkania itp.) oraz „*grupę poza nawiasem*”, dla której „*nic się nie robi*” i nikt się z nią nie liczy.

Mimo złego stanu dużej części mieszkań oraz negatywnej opinii o całym osiedlu, zdaniem badanych niewiele osób z terenu osiedla zamierza zmienić miejsce zamieszkania. Dzieje się tak ponieważ znaczna część mieszkańców, to osoby które się tam urodziły i wychowały, przez co czują silny związek emocjonalny z osiedlem. Osoby te jak twierdzą badani, bardzo często dbają o swoje mieszkania, są zadowoleni z niskich czynszów oraz przyzwyczały się do sposobu życia i funkcjonowania na terenie osiedla.

Kolejna grupa mieszkańców, którzy nawet mimo chęci zmiany miejsca zamieszkania, nie są w stanie zmienić lokalizacji, to osoby które zostały przekwaterowane na teren osiedla z innych części miasta, najczęściej w wyniku eksmisji. Osoby często nie posiadają środków na codzienną egzystencję, a także bieżące utrzymanie mieszkań, nie mówiąc już o ewentualnej przeprowadzce, wobec czego „*mieszkanie do którego zostali zakwaterowani w ramach eksmisji, po paru latach z reguły jest mocno zdewastowane*”. Osoby te w rezultacie najsilniej rzutują na negatywną opinię o osiedlu, a także przyczyniają się do powstawania na jego terenie zagrożeń, w tym pożarów. Ze względu na złą sytuację finansową, nierzadko w mieszkaniach nie posiadają prądu oraz pozostałych mediów. Z relacji badanych wynika, że w ostatnim czasie „*był taki przypadek, gdzie odcięty był prąd i świeczka zostawiona przy łóżku spowodowała pożar*”. Utrzymywanie trendu przesiedleń osób z eksmisji na teren osiedla oraz brak bieżących remontów, sprzyjał będzie dalszej degradacji osiedla w zakresie społecznym i technicznym. Może on przyczyniać się również do powstawania dalszych podziałów między mieszkańcami na tzw. elity i osoby poza nawiasem, nasilania antagonizmów oraz wzrostu zagrożenia

pożarowego. Wdrożenie działań zaradczych w zakresie poprawy standardów mieszkaniowych na terenie osiedla, musi być realizowane równolegle względem działań z zakresu aktywizacji społecznej mieszkańców. Podjęcie jakichkolwiek działań bez uwzględnienia któregoś z komponentów, nie przyniesie pożądanych skutków.

Aktywność mieszkańców

Istotnym elementem badania, była aktywność mieszkańców oraz sposoby spędzania wolnego czasu na terenie osiedla. Elementy te jak wynika z analizy wypowiedzi respondentów, determinowane są w znacznej mierze poprzez aktualny stan osiedla i znajdujące się (a konkretniej brakującej/niewystępującej) na jego terenie infrastruktury. Wśród najważniejszych i w zasadzie jedynych zalet osiedla, badani wymieniali jego położenie wynikające z faktu, iż jest to osiedle stare, dzięki czemu znajduje się niemal w samym centrum miasta, przy czym jest to w istocie jedno z trzech nominalnych centrów miasta, stanowiąc rdzeń Starachowic Dolnych. Jego usytuowanie cechuje się niedużą odległością od głównych szlaków komunikacyjnych, dworców (kolejowego i autobusowego), zakładów pracy oraz ważnych instytucji miejskich. W niewielkiej odległości od osiedla znajdują się także rozległe tereny zielone, zalew Pasternik oraz Park Miejski. Jednakże ze względu na to, iż znaczna część mieszkańców osiedla to osoby starsze i niepełnosprawne, wspomniana infrastruktura i udogodnienia nie są dla nich dostępne. Samo osiedle i jego zwarty układ zabudowy, a także fakt, że na jego terenie w zasadzie nie ma żadnych miejsc do spędzania czasu – brakuje ławek, miejsc do siedzenia, zorganizowanej i bezpiecznej przestrzeni dla dzieci i młodzieży, dookoła jest niewykoszona trawa etc. skutkuje tym, że starsze osoby na ogół spędzają czas we własnych domach lub u sąsiadów. Młodsze natomiast przesiadują na schodach lub spędzają czas na ulicy, która w godzinach porannych i popołudniowych bywa ruchliwa ze względu na zlokalizowane powyżej osiedla zakłady pracy. Mankamentem osiedla i jego okolicy są również zlokalizowane w tym obszarze dość liczne miejsca zdewastowane i niebezpieczne, w których osoby starsze i młodzież konsumuje alkohol, a także zdarzają się przypadki zażywania narkotyków i innych substancji.

Jak wskazywali uczestnicy badań, uporządkowanie przestrzeni w obrębie osiedla oraz stworzenie miejsc sprzyjających spędzaniu wolnego czasu na jego terenie, jest jednym z kluczowych elementów działań rewitalizacyjnych.

Aktywność dzieci, młodzieży i rodzin

Niedostatki w wyposażeniu i zagospodarowaniu przestrzeni publicznej w obrębie osiedla, starają się niwelować działające na terenie osiedla i w jego bezpośrednim otoczeniu instytucje, w tym

instytucje, których program działania nakierowany jest na wsparcie i zapełnienie czasu wolnego dzieci i młodzieży.

Aktywność dzieci i młodzieży jest jednak mocno zróżnicowana i w dużym stopniu zmienia się z ich wiekiem. Im dzieci młodsze, tym chętniej korzystają z dostępnych świetlic i projektów młodzieżowych. Dzieci starsze stopniowo zaczynają ich unikać. Jak wskazują badane osoby *„Część dzieci uczęszcza do nas, część do Armii Zbawienia. I tak jak w przypadku młodszych dzieci, przychodzą one chętnie, jeżeli jest pogoda i ruch na świeżym powietrzu, gry planszowe, komputery, zajęcia kształtujące umiejętności językowe i tak dalej. Młodsze dzieci chętnie z tego korzystają - 2-3 klasa podstawówki. Przychodzą chętnie i z uśmiechem na twarzy. Starsze dzieci przychodzą bo każą im rodzice (4, 5, 6 klasa), a powyżej 6 klasy dzieci są zapisane na świetlice, ale nie przychodzą. Te dzieci najczęściej stoją pod SCK, w parku i kombinują co by tym razem zbroić”*.

Niechęć do udziału w aktywnościach oferowanych przez lokalne instytucje, może wynikać między innymi z faktu, iż *„często jest tak, że rodzice wypychają dzieci na świetlicę, mimo, że one chciałby trochę czasu spędzić z rodzicami”*. Problem ten może łączyć się z sygnalizowanym już problemem dotyczącym rodzin niepełnych, w których rodzice ze względu na natłok obowiązków, nie są w stanie poradzić sobie z dziećmi i otoczyć ich odpowiednią atencją. Rozwiązaniem tego problemu może być zdaniem respondentów rozszerzenie działalności placówek o działania z zakresu streetworkingu, tj. działania które odbywałyby się na zewnątrz placówek instytucjonalnych, z młodzieżą w ich „naturalnym” otoczeniu. Streetworking może przyczynić się bowiem do rozwiązania problemu jakim jest *„zorganizowanie atrakcyjnego czasu dla tych starszych dzieci, które biorą już złe przykłady ze starszego rodzeństwa, rodziców i spędzają ten czas w podobny sposób jak oni”*. Działanie to może zatem mieć zarówno charakter animacji czasu wolnego, jak i walor profilaktyczny, zapobiegający przekazywaniu negatywnych postaw i nawyków.

Kolejnym ważnym aspektem oddziałującym na aktywność dzieci, są deficyty samych rodziców, którzy nierzadko nie potrafią zorganizować czasu wolnego dzieciom. Jak wskazywały osoby biorące udział w badaniu *„wiele dzieci, które do nas dociera z terenu osiedla, ma deficyty rozwojowe. To też nie jest tak, że rodzice je zaniedbują, ale nie potrafią o nie dbać”*. Dlatego jak sugerowano w trakcie prowadzonych wywiadów, *„warto też udzielać wsparcia rodzicom, żeby ci którzy chcą, mogli uzyskać wsparcie. Bo młode matki często też nie mają dobrych wzorców wyniesionych z domu i nie zawsze wiedzą co należy robić. Jednocześnie jak im się coś pokarze i powie gdzie można iść z dzieckiem, do jakiego specjalisty itp. to one tam po prostu idą”*. Oczywiście, jak wskazują respondenci, problem dysfunkcji rodzicielskich nie dotyczy wszystkich mieszkańców osiedla, lecz jedynie części. Istnieje duża

grupa rodziców, którzy chętnie włączają się we współpracę z lokalnymi instytucjami, biorą czynny udział w realizowanych przedsięwzięciach, pomagając także w ich organizacji. **Część rodziców mimo usilnych starań, nie podejmuje jednak tej współpracy, nie pojawia się na spotkaniach, unika kontaktu, zaniedbując w ten sposób możliwość całościowego wsparcia dziecka. Z relacji badanych wynika, że problem ten jest zauważalny na terenie Kolonii Robotniczej silniej, niż w innych częściach Starachowic**, co może być pochodną dotychczasowej polityki miasta w zakresie stopniowej (choć niezamierzonej) gettyzacji osiedla.

Ze zgromadzonych informacji wynika zatem, że problemy obserwowane na terenie Kolonii Robotniczej, mają podłoże bardzo złożone i wielowymiarowe. Dotykają zarówno kwestii mieszkaniowych, jak i polityki miejskiej związanej z mieszkalnictwem, ale także kwestii bardzo indywidualnych dotyczących samych mieszkańców, w tym problemów demograficznych, finansowych, dysfunkcji dotyczących całych rodzin i dziedziczenia negatywnych postaw. Jednocześnie uczestnicy badań i sami mieszkańcy podkreślają, że osiedle mimo posiadania negatywnej opinii w mieście, posiada także pewne potencjały i przykłady współpracy sąsiedzkiej, która stopniowo przyczynia się do jego lepszego funkcjonowania. Dobrymi przykładami aktywności mieszkańców, są pojedyncze zadbane ogródki wokół poszczególnych domów, fragmenty wykoszonej trawy wynikające z indywidualnej aktywności, ale także utworzone niedawno stowarzyszenie. Działania te mogą stać się podwaliną Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze”, które zdaniem badanych może stać się motorem planowanej interwencji rewitalizacyjnej.

4.3 Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze” – koncepcja

Zgodnie z przyjętą koncepcją procesu rewitalizacji Kolonii Robotniczej, na terenie osiedla utworzone ma zostać Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze”. Obiekt ten ma mieścić się w dawnej komórce lokatorskiej, usytuowanej mniej więcej na środku osiedla, pomiędzy zabudowaniami znajdującymi się na ulicy Widok i ulicy Robotniczej. W trakcie realizowanych badań jakościowych, poddano weryfikację tego założenia, w zakresie potrzeby utworzenia tego typu obiektu oraz proponowanej lokalizacji. Z wypowiedzi respondentów wynika, że *„umiejscowienie placówki po środku osiedla to dobry pomysł. Placówka w ten sposób może skupić nie tylko dzieci, ale i rodziców, dorosłych wokół tego miejsca, które mogłoby być centrum kultury i oddziaływań społecznych”*. Ponadto zaproponowana lokalizacja (mniej więcej na środku osiedla) ułatwiłaby dostęp wszystkim mieszkańcom, dzięki czemu mogłaby to być *„placówka wspierająca dzieci i młodzież, ale także oferująca wsparcie dla rodzin. [Bowiem] chodzi o to, żeby to łączyć, żeby pokazywać jak współpracować ze sobą”*.

Po weryfikacji ogólnych założeń dotyczących Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze”, badane osoby poproszone zostały o to, aby określić/zaproponować główne grupy odbiorców, dla których placówka mogłaby oferować wsparcie. W dalszej kolejności respondenci poproszeni zostali o zaproponowanie ramy programowej, propozycji działań, zajęć oraz metod zachęcenia potencjalnych beneficjentów do korzystania z oferty placówki. Oprócz wspomnianych elementów, w trakcie badania pojawiły się także propozycje działań uzupełniających, które wynikają z dokonanej charakterystyki osiedla i potrzeb jego mieszkańców. Zgromadzone informacje omówione zostały w dalszych akapitach rozdziału.

Główni odbiorcy

Głównymi odbiorcami placówki według osób biorących udział w realizowanych wywiadach, powinni być w zasadzie wszyscy mieszkańcy osiedla. Jednocześnie wskazywano na kluczowe grupy odbiorców, wśród których znalazły się:

- **Dzieci** w zróżnicowanych grupach wiekowych oraz całe rodziny, które wymagają wsparcia, zgodnie z opisaną powyżej charakterystyką tj. rodziny niepełne, rodziny dysfunkcyjne, mające problem z alkoholem,
- **Młodzież** szkolna, dorastająca oraz osoby młode (18+), które wymagają wsparcia m. in. W postaci streetworkingu, zaangażowania w działania społeczne, przekazywania dobrych wzorców, wsparcia psychologicznego itp.
- **Osoby dorosłe**, w zakresie poradnictwo psychologicznego, zapobiegania alkoholizmowi, wsparcia w zakresie umiejętności załatwiania spraw urzędowych, pomocy prawnej, przeciw przemocowej, aktywizacji zawodowej,
- **Osoby starsze, samotne i niepełnosprawne**, szczególnie w zakresie organizacji grup wsparcia samopomocowego i sąsiedzkiego, psychologicznego, medycznego i prawnego, a także utworzenie klubu seniora.

Koncepcja pracy Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze”

Zdaniem badanych, realizacja poszczególnych działań Centrum, powinna odbywać się **w oparciu o zasoby i działania, które w chwili obecnej są już realizowane na terenie Starachowic** „warto rozważyć uruchomienie wsparcia psychologicznego, czy prawnego itp. Tylko to już de facto funkcjonuje w Starachowicach i trzeba zrobić tak, aby część tych działań realizowana była także na terenie osiedla. Żeby działań nie dublować i nie podnosić kosztów. Warto to jednak rozpromować, ponieważ sporo osób

ciągle nie wie o dostępności takiej oferty i z niej nie korzysta, choć bardzo chce. Potrzebne są dyżury, nie konieczne nowe etaty”.

Ponadto proponowane zajęcia mogą odbywać się **poprzez zaangażowanie innych mieszkańców miasta**, ponieważ *„w mieście jest bardzo dużo osób starszych, na emeryturach, które mają czas i wiedzę w różnych dziedzinach. Były inżynierami, pielęgniarzami w zakładach itd. Może warto takie osoby zaangażować i chciały przekazać swoje umiejętności. Może uda się je zaangażować do pracy z dziećmi we wspólnym spędzaniu czasu i nauce konkretnych umiejętności. Jeden z panów jest modelarzem i robi takie modele, które mógłby pokazać, jak się tworzy na osiedlu”.*

Z przytoczonych wypowiedzi wynika, że realizacja zadań Centrum powinna być mocno nastawiona zarówno na angażowanie zasobów już istniejących oraz mieć charakter włączający innych mieszkańców. Założenie to jest o tyle istotne, iż jest zgodne z duchem procesu rewitalizacji, który powinien sprzyjać łączeniu istniejących potencjałów oraz zapobiegać dalszemu rozwarstwianiu się społeczności lokalnej.

Poniżej w punktach przedstawiono najważniejsze elementy, które mogą stać się zrębami programowymi Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze”:

1. Punkt spotkań, punkt wsparcia:

Zdaniem uczestników badania, **Centrum powinno służyć przede wszystkim jako ważny punkt spotkań na mapie osiedla, w którym poza miejscami do siedzenia i wspólnego spędzania czasu, znajdować mógłby się punkt medyczny, punkt wsparcia osób z problemami, miejsce spotkań dla dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów, punkt wsparcia rodzin.** Ośrodek powinien zajmować się także animacją życia społecznego na osiedlu, organizować pikniki, wspólne wydarzenia, a także tworzyć tzw. bezpieczną przestrzeń, zadbaną i komfortową dla użytkowników. Postulowano także, aby w ramach Centrum utworzony został ogródek, w którym *„można zorganizować jakieś dodatkowe zajęcia, pokazać ludziom jak sadzić kwiaty i inne rośliny, jak o nie dbać”.* Inny z respondentów stwierdził, że taki ogródek to *„fajny pomysł. Można zagospodarować kawałek ogródka, żeby wreszcie było tam miejsce do wspólnego spędzania czasu. Może też piknik rodzinny, coś co zachęci i nauczy rodziców spędzać czas z własnymi dziećmi. Czasem docierają do nas takie informacje, że rodzice do nas dzieci po prostu wypychają, bo nie mają pomysłu, umiejętności czy zwyczaju spędzania czasu z dziećmi”.* Docelowo działanie to miałoby na celu przyczynienie się do zmiany ogólnego wyglądu osiedla oraz przekazywania nawyków mieszkańcom, w zakresie dbania o własne otoczenie, a także pozwoliło na wspólne spędzanie czasu całymi rodzinami.

Z relacji badanych wynika, że na terenie osiedla „bardzo potrzebne są grupy wsparcia, gdzie będą mogli przyjść ci, którzy mają depresję, potrzebują prostej porady medycznej, zmierzenia ciśnienia, glukometru, cokolwiek żeby mogli gdzieś się udać, do kogoś gdzie codziennie sobie coś zmierzają. To jest ważne, aby takie wsparcie było na miejscu”. Obok wymienionych działań, ważne jest także to, aby Centrum oferowało „działania związane z pomocą prawną, poradami w zakresie rynku pracy – jak pisać CV, jak poszukiwać pracy, informacje w jaki sposób załatwiać sprawy w mieście, sprawy administracyjne, podania”.

2. Świetlica dla dzieci i młodzieży:

Kolejną funkcją Centrum, powinna być funkcja świetlicy dla dzieci i młodzieży, przy czym jedyne założenie jakie zaproponowano, to aby nie był to wyłącznie punkt, w którym dzieci grają na komputerach, lub nadrabiają zaległości szkolne. Istotą świetlicy powinno być to, aby dostarczała ona rozrywkę, zabawę i edukację w formach zaproponowanych przez dzieci, w proporcjach, które byłyby akceptowalne dla nich samych jak i osób z nimi pracujących. Jak wspominali respondenci, w ofercie dla dzieci i młodzieży powinny znaleźć się „ich zajęcia przede wszystkim. My nie możemy im niczego narzucić. Muszą być zaproponowane przez nich i wtedy zorganizowane. Jeżeli coś jest naszym pomysłem, to z reguły jest złe”. W pracy z dziećmi i młodzieżą nie ma reguły w ustalaniu programu, ponieważ czasem „bardzo sprawdzało się graffiti. Innym razem zajęcia kulinarne, gdzie jest miejsce, gdzie można sobie samemu coś przygotować do jedzenia”. Ponadto jak wynika z doświadczeń osób pracujących z dziećmi „młodsze dzieci lubią w czymś żywo uczestniczyć. Na przykład jeśli są to zajęcia teatralne to nie lubią zajęć typowych z instruktorem, gdzie tam mają chodzić. Różnie jest z ich otwartością, śmiałością. Ale gdyby mogły sobie pobuszować w jakiejś garderobie, przebierać się, wystylizować to już byłoby dla nich bardzo atrakcyjne i otwierające”.

W celu realizacji tak zróżnicowanych działań, Centrum powinno posiadać co najmniej kilka sal, ponieważ „nie można jednocześnie prowadzić zajęć dla dzieci i rodziców. Może przydać się też taka sala ciszy/odpoczynku”. Ponadto przydatne mogłyby być pomieszczenia do odrabiania lekcji, miejsce dla wychowawców oraz sala połączona ze stołówką. Istotne jest także to, w szczególności w kontekście pracy z dziećmi, że w poszczególnych salach „powinno być dużo kolorów, kanapy, stolik, pufy, poduszki, zdjęcia... nie powinno to przypominać ławek szkolnych, bo wtedy trudno miło i w odmienny od szkoły spędzać czas. Powinno być miejsce do jedzenia, ale też do zabawy. Powinno być bardzo domowo”.

Zwracano również uwagę na to, aby w nowopowstającym Centrum Aktywności, dzieci z które będą z niego korzystać, mogły czuć się zaopiekowane, gdyż jak wynika z przeprowadzonych rozmów, bardzo

często mają deficyt poczucia wspólnoty, bycia elementem czegoś większego. Nie bez znaczenia będą także działania nakierowane na zachęcenie do korzystania z Centrum młodzieży, ale w taki sposób, aby nie wstydziła się ona chodzić na świetlicę, żeby nie czuła się z tego powodu skrępowana.

Ze względu na charakter osiedla, kluczowe jest to, że „*zajęcia nie mogą być odpłatne. Wtedy na pewno musielibyśmy liczyć na frekwencje innego środowiska, nie z tego. Tu z reguły mieszkają ludzie, którzy są raczej roszczeniowi i oczekują tego, żeby im coś dać i nie skorzystają z możliwości takiej, żeby za coś zapłacić. Pójdą szukać gdzieś indziej i czegoś co jest za darmo*”. Ponadto świetlica mogłaby pełnić funkcję podmiotu animującego współpracę rodziców z dziećmi oraz ich szerszym otoczeniem.

3. Miejsce bezpieczne:

Obok wymienionych do tej pory funkcji, **Centrum powinno być także miejscem, w którym mieszkańcy osiedla, zwłaszcza osoby samotne, niepełnosprawne, ubogie i wymagające opieki, mogły skorzystać z podstawowych mediów**. Ze względu na problemy mieszkaniowe obserwowane na osiedlu oraz niski standard budynków i zadłużenie części mieszkańców, chodzi przede wszystkim o punkt, w którym osoby wymagające wsparcia mogłyby skorzystać z bieżącej, ciepłej wody, skorzystać z prądu, naładować telefon, ogrzać się, zjeść obiad w przyjaznej i bezpiecznej atmosferze. Obok dostępu do mediów, osoby te mogłyby korzystać z innych funkcji Centrum, takich jak pomoc medyczna, poradnictwo prawne itp. Docelowo działania te miałyby wpłynąć istotnie na jakość życia najbardziej potrzebujących mieszkańców.

4. Punkt poradnictwa zawodowego:

Z relacji uczestników badań wynika, że w ofercie programowej **Centrum powinny znaleźć się także działania z zakresu poradnictwa zawodowego. Jednakże nie miałyby to być placówka szkoleniowa, czy realizująca kursy zawodowe. Jej rola miałyby raczej koncentrować się na działaniach miękkich, terapeutycznych, nastawionych na zmianę postaw mieszkańców**. Jest to o tyle ważne, że „*bezrobocie ma tu inny wymiar. Jest część ludzi, którzy są długotrwale bezrobotni, pobierają zasiłki i inne świadczenia, przyzwyczajeni do tego. Stają się te osoby coraz bardziej roszczeniowe i zamiast przybliżyć się do znalezienia pracy to się oddalają*”. W chwili obecnej dostęp do kursów zawodowych jest bardzo duży. Tego rodzaju kursy realizuje zarówno Powiatowy Urząd Pracy, jak i liczne prywatne i pozarządowe organizacje. Dlatego zdaniem badanych „*nie wystarczy zatem pomoc w znalezieniu pracy. Tutaj potrzebne są działania w celu zachęcenia ludzi do poszukiwania pracy*”. Nauka nowych postaw powinna objąć zarówno osoby dorosłe, długotrwale bezrobotne, jak i młodzież, która dopiero

zaczyna pracę zawodową. Działanie to powinno przekonać mieszkańców, że warto podejmować pracę i uniezależnić się od zasiłków.

Promocja Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze”

Ostatnim, lecz niemniej ważnym elementem dyskusji na temat Centrum, był sposób jego promocji oraz zachęcania mieszkańców do korzystania z jego oferty. Zdaniem badanych jednym z „podstawowych źródeł informacji może być MOPS, bo duża część mieszkańców korzysta ze wsparcia tej instytucji. Zatem na miejscu mogliby się dowiedzieć co jest planowane w CAS i z czego można skorzystać”. Promocja oferty Centrum powinna odbywać się także na miejscu, poprzez plakaty informacyjne, tablice informacyjne oraz wykorzystując drogi internetowej komunikacji, w tym komunikację przez portal Facebook, ponieważ „wiele dzieci i młodzieży z tego właśnie korzysta. Sposób przekazywania informacji musi być zróżnicowany, jeśli chcemy aby do placówki chodziło wiele różnych grup”. Atrakcyjność oferty CAS zdaniem badanych, zależała będzie także od tego, czy zgłaszane przez mieszkańców postulaty i potrzeby, znajdą swoje odzwierciedlenie w programie placówki.

4.4 Działania uzupełniające

Obok wymienionych powyżej cech i założeń programowych Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze”, niezbędne zdaniem badanych będzie podjęcie działań równoległych, nastawionych na całościowe podniesienie jakości życia mieszkańców dzielnicy. Wśród wymienianych działań uzupełniających tworzenie Centrum, znalazły się:

1. Remont budynków, mieszkań i klatek schodowych

Działanie to jest wymieniane jako jeden z priorytetów rewitalizacji osiedla, ponieważ obecny stan zabudowań i standard mieszkań pozostawia wiele do życzenia o czym szerzej pisano w charakterystyce osiedla.

2. Uporządkowanie dzielnicy i osiedla

Kolejnym niezbędnym działaniem mogącym wpłynąć na poprawę funkcjonowania osiedla, powinno być jego uporządkowanie – wykoszenie traw, posprzątanie nieczystości i odpadów znajdujących się na samym osiedlu i w jego otoczeniu. Likwidacja miejsc niebezpiecznych i tzw. melin i zarośli, w których spożywany jest alkohol przez ludzi dorosłych i młodzież.

3. Utworzenie punktów informacji i tablica z ogłoszeniami

Z relacji badanych wynika, że „na osiedlu nie ma żadnej informacji o tym co się dzieje w mieście. Nie ma punktu informacyjnego, w którym osoby będą mogły przyjść i zobaczyć, że w Starachowicach jest jakieś wydarzenie. Ludzie chętnie by się udali na jakieś zajęcia, ale o kompletnie nie wiedzą nic o takiej ofercie w mieście”. Zatem utworzenie kilku tablic informacyjnych w newralgicznych punktach osiedla oraz przy powstającym Centrum, mogłoby w istotny sposób poprawić istniejący stan rzeczy.

4. Utworzenie bezpiecznych przestrzeni do spędzania czasu wolnego

Z przeprowadzonych badań i obserwacji wynika, iż jednym z podstawowych problemów osiedla, jest niemal całkowity brak zorganizowanych przestrzeni, w których w sposób bezpieczny można spędzać czas wolny. Zauważalny jest zarówno brak placu zabaw i ławek, zamiast których służą ulica i schody. Przydatne może okazać się utworzenie i wytyczenie miejsc parkingowych, a także uspokojenie ruchu drogowego, gdyż ulice Widok i Robotnicza, w chwili obecnej służą zarówno jako drogi dojazdowe między dworcami PKS i PKP a zlokalizowanymi powyżej zakładami pracy oraz miejscem zabaw dzieci i spędzania czasu wolnego osób dorosłych. Postulowano także wytyczenie boiska oraz miejsca ogrodzonego (np. placu zabaw), w którym dzieci mogłyby bawić się bezpiecznie, z dala od aut. Kolejnym elementem poprawy bezpieczeństwa i wyglądu dzielnicy, jest postulat ujednolicenia i zorganizowania miejsc na odpady – zadaszonych altanek na śmieci.

4.5 Obserwacja uczestnicząca

Zgodnie z założeniami procesu badawczego, w trakcie prac diagnostycznych przeprowadzono 3 obserwacje uczestniczące. Zostały zrealizowane w dniach 16 (środa), 25 (piątek) oraz 26 (sobota) maja 2018 r. w zróżnicowanych przedziałach czasowych. Obserwacje prowadzono w cyklach godzinnych, w trakcie przemieszczania się po obszarze objętym rewitalizacją oraz w jego bezpośrednim sąsiedztwie. Poniżej przedstawiono główne wątki wynikające z prowadzonych obserwacji.

1. Pierwsza obserwacja przeprowadzona została w środę (16.05.2018 r.) w godzinach 13:00-14:00. W trakcie prowadzonych prac napotkano wyłącznie pojedyncze osoby przemierzające trasę pomiędzy ulicą Zakładową, a ulicą Robotniczą. Wśród pojedynczych napotkanych osób, większość zmierzała w kierunku przystanku PKP i placu dworcowego, nie zatrzymując się na obserwowanym obszarze. Pojedyncze osoby ze względu na brak ławek na obserwowanym obszarze, zajmowały schody budynków. Kilka osób przebywało w ogródkach przydomowych, najprawdopodobniej spędzając czas z rodziną i sąsiadami.

W trakcie obserwacji napotkano także kilka osób zlokalizowanych przy siedzibie Armii Zbawienia (ul. Sportowa), oczekujących prawdopodobnie na wydawanie pożywienia.

Nie obserwowano nadmiernego ruchu samochodów. W omawianym czasie, przez teren obserwacji przejechały wyłącznie pojedyncze pojazdy.

Prowadząc obserwację zwrócono uwagę na panujący na osiedlu i w jego otoczeniu nieład, a także brak przestrzeni umożliwiających w sposób bezpieczny spędzanie wolnego czasu. Część napotkanych osób przemieszczała się wytyczonymi chodnikami, część wydeptanymi w wysokiej trawie ścieżkami. Cały teren osiedla jest mocno zarośnięty i zapuszczony.

2. Kolejna z obserwacji prowadzona była w piątek (25.05.2018 r.) w godzinach pomiędzy 15:30 a 16:30. W tym czasie zaobserwowano wzmożony ruch pieszych, zarówno mieszkańców (prawdopodobnie powracających z pracy), jak i ruch osób przechodzących przez osiedle. Ze względu na brak przestrzeni do zabaw, dzieci mieszkające na osiedlu, które skończyły zajęcia szkolne bawiły się na ulicy, często ustępując miejsca przejeżdżającym samochodom. W porównaniu do wcześniejszej obserwacji, ruch samochodowy uległ znacznemu nasileniu. W głównej mierze były to samochody przejeżdżające przez obserwowany teren od strony zakładów pracy zlokalizowanych powyżej osiedla Wzgórze, w stronę przystanku PKP. Korzystając z obecności osób/mieszkańców osiedla, którzy zajmowali schody przed budynkami (ze względu na brak ławek), podjęto z nimi próbę dyskusji na temat możliwości spędzania czasu wolnego na terenie osiedla. W szczególności zwracano uwagę na brak bezpiecznej przestrzeni do zabawy dla dzieci, szybką jazdę samochodów wzdłuż ulicy Widok i Robotniczej, problemy z parkowaniem pojazdów i brakiem wyznaczonych miejsc do parkowania (samochody parkują na chodnikach i blokują przejście pieszych), a także niewykoszone trawy i zanieczyszczenie odpadami.
3. Trzecia z obserwacji prowadzona była w sobotę (26.05.2018 r.) w godzinach 10:00-11:00. Podobnie jak w trakcie pozostałych obserwacji, na terenie osiedla zauważano jedynie pojedyncze osoby raczej przechodzące niż pozostające na terenie obszaru. Ze względu na niekorzystne warunki pogodowe, osoby przechodzące przez obserwowany obszar poruszały się szybko, nie zatrzymując się w żadnym z miejsc na terenie osiedla. Pojedyncze osoby gromadziły się w pobliżu punktu wydawania żywności zlokalizowanego przy ul. Sportowej.

5. Podsumowanie

5.1 Wnioski

1. Ponad 80% mieszkańców Starachowic wiąże swoją przyszłość ze Starachowicami i w perspektywie najbliższych pięciu lat zamierza mieszkać na terenie Kolonii Robotniczej (42,4%) lub w innej dzielnicy miasta (39,1%). Ten stan rzeczy wskazuje na **duże przywiązanie do swojego najbliższego otoczenia oraz chęć rozwijania się w jego obrębie**.
2. Pomimo dużego stopnia przywiązania mieszkańców do swojego miasta blisko trzy czwarte badanych nie jest zadowolonych z zamieszkiwania Kolonii Robotniczej lub ma ambiwalentne uczucia w tym zakresie. Świadczy to wprost o deficytach związanych z jakością życia na tym obszarze. Jednocześnie **blisko 61% wprost wskazuje, że Kolonia Robotnicza nie jest miejscem atrakcyjnym do zamieszkiwania**.
3. Omawiając **deficyty** na terenie Kolonii Robotniczej warto podkreślić ich dwutorowy charakter, **z jednej strony odnoszą się do przestrzeni publicznych** (małej architektury oraz miejsc spędzania czasu wolnego), **z drugiej natomiast wskazują na deficyty instytucjonalne oraz odnoszące się bezpośrednio do kwestii społecznych**, w tym istniejących podziałów między mieszkańcami (stali mieszkańcy/przesiedleni oraz elity i grupa poza nawiasem).
4. Praktyka spędzania czasu wolnego przez mieszkańców koncentruje się na przebywaniu w mieszkaniu oraz podstawowych aktywnościach łączących się z przebywaniem na świeżym powietrzu. Jednocześnie **warto podkreślić nikłe zainteresowanie mieszkańców Kolonii Robotniczej ofertą kulturalną i społeczną**. Należy również zwrócić uwagę na istotny wpływ jakości i stanu mieszkań na zdrowie i samopoczucie mieszkańców oraz kwestie demograficzne, które determinują ograniczoną mobilność mieszkańców poza teren osiedla. **Dużą barierą w możliwościach spędzania wolnego czasu przez mieszkańców osiedla, jest także stan jego infrastruktury, brak ławek, niewykoszone trawy, brak przestrzeni do spotkań**.
5. Ze względu na słabość infrastrukturalną osiedla, a także deficyty wychowawcze rodziców (m.in. nieumiejętność zorganizowania czasu wolnego dzieci, nieumiejętność zajmowania się dziećmi i kształtowania odpowiednich postaw), dzieci i młodzież z terenu Kolonii Robotniczej zdane są na organizowanie wolnego czasu samodzielnie. Część z nich korzysta z oferty zlokalizowanych w pobliżu osiedla instytucji. Jednakże jak wskazują przedstawiciele badanych podmiotów, zainteresowanie ofertą zajęć w placówkach stacjonarnych, maleje wraz z wiekiem dzieci i młodzieży. **Im dzieci starsze, tym częściej nie są chcą uczestniczyć w zorganizowanych formach spędzania czasu, co w połączeniu z dysfunkcjami rodzinnymi**

często kończy się dziedziczeniem negatywnych postaw i zachowań obserwowanych wśród starszych mieszkańców Kolonii Robotniczej – nawyku spędzania czasu w towarzystwie alkoholu i innych używek, wandalizmu itp. Sytuacja ta sprzyja utrwalaniu negatywnych zachowań w kolejnych pokoleniach mieszkańców Kolonii Robotniczej.

6. Blisko 92% badanych deklaruje, że nie działa w żadnych grupach formalnych lub nieformalnych. **Niski kapitał społeczny potwierdza fakt, iż nieco ponad 43% badanych w ciągu ostatnich 3 miesięcy nie uczestniczyło w żadnym wydarzeniu społeczno-kulturalnym czy też sportowym w Starachowicach.**
7. Społeczność zamieszkującą Kolonię Robotniczą charakteryzuje bardzo niski poziom wiary w realny wpływ na to, co dzieje się w najbliższym otoczeniu (**blisko 93% deklaruje brak poczucia wpływu na rzeczywistość**). Brak wiary w jakąkolwiek sprawczość wpływa na kształtowanie się postawy bierności i apatii społecznej wśród mieszkańców.
8. Zarówno mieszkańcy jak i przedstawiciele badanych instytucji bardzo pozytywnie odnoszą się do koncepcji utworzenia Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze” na terenie objętym rewitalizacją. Zdaniem znacznej części badanych, **utworzenie placówki na omawianym terenie stanowi odpowiedź na realne potrzeby wskazywane zarówno przez mieszkańców, jak i instytucje prowadzące wsparcie na tym terenie. Placówka ta ma szansę zarówno uzupełnić dotychczas prowadzone działania, jak i rozwinąć je o kolejne elementy, które odpowiadały będą zgłaszanym i zaobserwowanym potrzebom.** Docelowo, może także w istotny sposób przyczynić się do realnej rewitalizacji osiedla.
9. Mimo upowszechnionych negatywnych stereotypów na temat Kolonii Robotniczej i jej mieszkańców, a także deklarowanego przez nich braku poczucia wpływu na otoczenie, na terenie Kolonii Robotniczej dostrzegalne są **pojedyncze elementy**, które mogą służyć jako **dobre przykłady aktywności mieszkańców świadczące o posiadanym przez nich potencjale** np. **zadbane i zagospodarowane ogródki, fragmenty wykoszonej trawy, przejawy współpracy oraz samoorganizacji, nowopowstałe stowarzyszenie etc.** Przykłady te mogą stać się przyczynkiem do rozwoju Kolonii Robotniczej w oparciu o „zasoby własne”, a także elementem sprzyjającym tworzeniu programu animowania społeczności lokalnej.
10. Mieszkańcy Kolonii Robotniczej wprost wskazują **na grupy docelowe**, które powinny być objęte działaniem Centrum Aktywności Społeczne Wzgórze jako priorytetowe. **Są nim dzieci i młodzież, seniorzy oraz całe rodziny, a w szczególności te, które mają problemy z różnego rodzaju dysfunkcjami.** Ten stan rzeczy wynika wprost ze struktury demograficznej oraz faktu,

że wskazane grupy w największym stopniu oczekują atrakcyjnej oferty spędzania czasu wolnego.

11. Istotną sprawą jest także to, iż obok przedsięwzięć realizowanych w ramach powoływania Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze”, **osiedle i jego otoczenie wymagają działań prowadzonych równoległe, które nastawione będą zarówno na poprawę jakości życia mieszkańców** (remonty mieszkań, uporządkowanie przestrzeni), **jak i poprawę dostępności do informacji o ofercie instytucji i wydarzeniach odbywających się w mieście.**

5.2 Rekomendacje

1. W ramach procesu rewitalizacji Kolonii Robotniczej **należy zrewidować politykę mieszkaniową miasta, która w wymiarze wieloletnim** (okres kilku dekad) doprowadziła do gettyzacji omawianego terenu. Na obszarze skomasowano mieszkania socjalne. W efekcie zdecydowana większość starachowiczian zagrożonych wykluczeniem społecznym i marginalizacją zamieszkuje teren Kolonii. Ten stan rzeczy finalnie doprowadza do stygmatyzacji oraz utrwalenia negatywnego wizerunku tej części miasta i jej mieszkańców.
2. Przeprowadzone **badania wprost wskazują na potrzebę stworzenia Centrum Aktywności Społeczne Wzgórze**, którego profil działalności będzie koncentrował się na wsparciu i pracy z dziećmi i młodzieżą, seniorami, osobami niepełnosprawnymi i całymi rodzinami, jak również będzie organizował przestrzeń i animował czas wolny w kontekście wszystkich mieszkańców zamieszkujących teren Kolonii Robotniczej.
3. Projektowane **Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze” powinno uwzględniać postulaty i wnioski wynikające z badania potrzeb mieszkańców Kolonii Robotniczej.** Oferta, jak również model funkcjonowania placówki powinien bezpośrednio korelować z głosem mieszkańców. Co więcej, rekomenduje się odejście od klasycznej formuły pracy socjalnej z mieszkańcami Kolonii Robotniczej – ta forma działania powinna mieć charakter uzupełniający. Motorem zmian powinny być działania przełamujące bardzo niskie poczucie wpływu na otaczającą mieszkańców rzeczywistość oraz niskie zaufanie i kapitał społeczny.
4. Biorąc pod uwagę skalę potrzeb oraz stan techniczny obiektów tworzących Kolonię Robotniczą oraz jakość zagospodarowania przestrzeni publicznych i półprywatnych **postuluje się równoległą realizację działań związanych ze sferą techniczną i społeczną.** Mieszkańcy jako podstawowe wyzwanie definiują poprawę warunków socjalno-bytowych. Doświadczenie zmiany w tym zakresie pozwoli na faktyczne włączenie mieszkańców do kreowania

i wykorzystywania potencjału Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze”. Innymi słowy Kolonia Robotnicza to miejsce wymagające modelowej interwencji rewitalizacyjnej.

5. **Rekomenduje się wykorzystanie zasobów i potencjałów wszystkich interesariuszy instytucjonalnych oraz organizacji pozarządowych i środowisk lokalnych w ramach budowania oferty dla Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze” celem osiągnięcia efektu synergii.** Niska skuteczność działań wynika pośrednio z rozproszenia środowisk działających na rzecz poprawy sytuacji na terenie Kolonii Robotniczej i ich niskiego poziomu integracji.
6. Formuła funkcjonowania Centrum Aktywności „Społeczne Wzgórze” powinna korzystać z dobrych praktyk związanych z aktywizacją społeczności lokalnych. W tym kontekście **warto zwrócić uwagę na skandynawski fenomen Uniwersytetów Ludowych oraz praktykę funkcjonowania Szkoła Kofoeda**, organizacji społecznej działającej w Kopenhadze, przeznaczonej dla osób dorosłych, koncentrującej się na działaniach pedagogicznych zmierzających do aktywizacji ludzi bezrobotnych poprzez ich rozwój zawodowy i osobisty.
7. Kolejnym aspektem jest **zorganizowanie konkursu na nazwę placówki, tak ażeby nie kojarzyła się ona z ustandaryzowanymi formami współpracy takiej jak świetlica, centrum, klub itd.** Powodzenia i sukces w działaniach na terenie Kolonii Robotniczej wiąże się ze zbudowaniem zaufania pomiędzy operatorem placówki i mieszkańcami, jak również otwartego czerpania z kreatywności i energii mieszkańców.
8. Podczas badań większość mieszkańców Kolonii Robotniczej chętnie rozmawiała z ankieterami i badaczami (odnotowano tylko jedną odmowę w trakcie dwudniowego cyklu badawczego). Niemniej dostrzega się proces zawiedzonych nadziei i szans związanych z rewitalizacją. **Mieszkańcy oczekują możliwie szybkiej interwencji, takiej która w namacalny sposób przekona ich o sprawczości artykułowanych postulatów oraz wdrażaniu w życie deklaracji samorządu lokalnego.**

Spis wykresów

Wykres 1 Od jak dawna zamieszkuje Pan(i) Osiedle Wzgórze/Kolonię Robotniczą? [%].....	9
Wykres 2 Czy jest Pani/Pan zadowolona(y) z tego, że mieszka na Osiedlu Wzgórze/Kolonii Robotniczej? [%].....	9
Wykres 3 Czy Pana/Pani zdaniem Kolonia Robotnicza jest miejscem atrakcyjnym do zamieszkiwania? [%]	10
Wykres 4 Jak ocenia Pan(i) atrakcyjność Kolonii Robotniczej pod względem zamieszkiwania w porównaniu do innych dzielnic Starachowic? [%].....	10
Wykres 5 Czego brakuje Pani/Pana zdaniem na terenie Kolonii Robotniczej? [%].....	11
Wykres 6 Za pomocą trzy stopniowej skali proszę ocenić, które z problemów są najbardziej dotkliwe dla mieszkańców Kolonii Robotniczej?.....	12
Wykres 7 W jaki sposób najczęściej spędza Pan(i) czas wolny? [%].....	14
Wykres 8 Czy działa Pani/Pan w jakiś formalnych/lub nieformalnych organizacjach (np. kulturalnych, sportowych, ekologicznych, parafialnych, politycznych, itp.)? [%].....	14
Wykres 9 W ciągu ostatnich 3 miesięcy uczestniczyła Pani/Pan w którymś ze wskazanych niżej wydarzeń w Starachowicach? [%]	15
Wykres 10 Proszę wskazać najważniejsze bariery uczestnictwa w wydarzeniach lub innych aktywnościach [%].....	16
Wykres 11 Dla kogo/dla jakiej grupy w szczególności powinna być dedykowana oferta Centrum Aktywności Społecznej? [%]	16
Wykres 12 Czy uważa Pan(i), że ma Pan(i) realny wpływ na to, co dzieje się w Pani/Pana najbliższym otoczeniu (mieście, dzielnicy)? [%].....	18
Wykres 13 Czy poniższe stwierdzenie odzwierciedla Pana(i) stosunki z sąsiadami czy też nie? Staram się tak postępować, by nikt z sąsiadów nie miał do mnie pretensji, ale trzymam się od nich na odległość [%].....	19
Wykres 14 Czy poniższe stwierdzenie odzwierciedla Pana(i) stosunki z sąsiadami czy też nie? W miarę możliwości unikam sąsiadów i z nikim się nie kontaktuję [%]	19
Wykres 15 Respondenci wg płci [%].....	20
Wykres 16 Respondenci wg grup wiekowych [%]	20
Wykres 17 Respondenci wg wykształcenia [%]	21
Wykres 18 Status respondentów na rynku pracy [%]	21
Wykres 19 Jaki jest Pani/Pana wyuczony zawód?.....	22

Wykres 20 Jaki zawód Pan(i) wykonuje?	23
Wykres 21 Gdzie w perspektywie najbliższych 5 lat chciałaby/chciałby Pani/Pan mieszkać? [%].....	24
Wykres 22 Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym? [%]	24